PROMENADVÄNLIGA MILJÖER FÖR ETT AKTIVT STADSLIV

EN UNDERSÖKNING AV MÖJLIGHETERNA FÖR BEBYGGELSENS PLACERING OCH ÖVERGRIPANDE UTFORMNING INOM CIRKUS LORENSBERG I CENTRALA GÖTEBORG

NIKLAS KARLZÉN

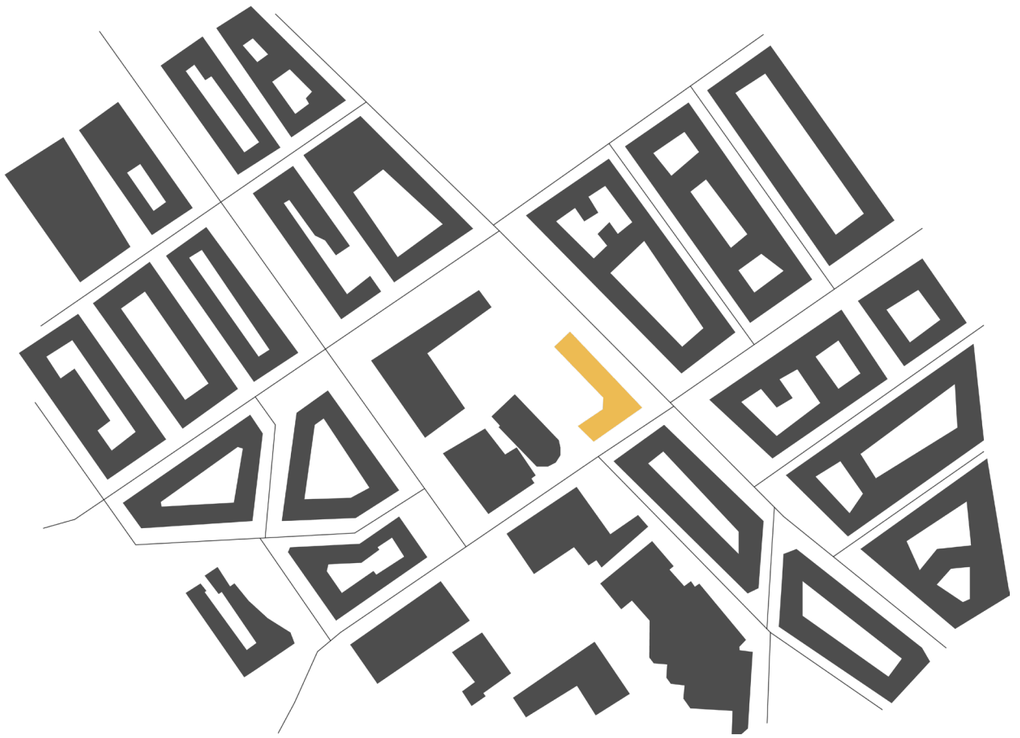

Självständigt arbete 30 hp
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Instutionen för stad och land
Landskapsarkitektprogrammet - Ultuna
Uppsala 2021

Sveriges lantbruksuniversitet, Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land, avdelningen för landskapsarkitektur, Uppsala
Examensarbete för yrkesexamen vid landskapsarkitektprogrammet, Ultuna
Kurs: EX0860, SJälvständigt arbete i landskapsarkitektur, A2E - landskapsarkitektprogrammet - Uppsala, 30 hp
Kursansvarig instutition: Institutionen för stad och land
Nivå: Avancerad A2E
© 2021 Niklas Karlzén
Titel på svenska: Promenadvänliga miljöer för ett aktivt stadsliv - en undersökning av möjligheterna för bebyggelsens placering och övergripande utformning inom Cirkus Lorensberg i centrala Göteborg
Titel på engelska: Active city life through walkable environments - a possibility study of the placement and general shape of a building within Cirkus Lorensberg in central Gothenburg
Handledare: Helena Nordh, SLU, Institutionen för stad och land
Examinator: Åsa Ahrland, SLU, Institutionen för stad och land
Biträdande examinator: Viveka Hoff, SLU, Institutionen för stad och land
Omslagsbild: Cirkus Lorensberg med föreslagen placering av ny bostadsbebyggelse
Upphovsrätt: Samtliga bilder/foton/illustrationer/kartor i examensarbetet publiceras med tillstånd från upphovsrättsinnehavaren. Där inget annat anges är de författarens egna.
Orginalformat: A3
Nyckelord: *Promenadvänlighet, byggnadstypologi, fysisk aktivitet, stillasittande beteende, stadsutveckling.*
Elektronisk publicering: https://stud.epsilon.slu.se

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i **JA**, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i **NEJ**, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Fulltexten kommer dock i samband med att dokumentet laddas upp arkiveras digitalt.

Om ni är fler än en person som skrivit arbetet så gäller krysset för alla författare, ni behöver alltså vara överens. Läs mer om SLU:s publiceringsavtal här:
https://www.slu.se/site/bibliotek/publicera-och-analysera/registrera-och-publicera/avtal-for-publicering/.

☒ JA, jag/vi ger härmed min/vår tillåtelse att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåterlse av rätt att publicera verk.

☐ NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.

FÖRORD

Jag vill här passa på att skicka ett stort tack till min handledare Helena Nordh för engagemang, inspiration och många ovärdeliga synpunkter. Du har stöttat och guidat mig genom hela processen med detta examensarbete vilket jag är mycket tacksam för.

Jag vill även tacka Sandra Trzil på Göteborgs Stad för utlånandet av relevant kartmaterial.

SAMMANFATTNING

Intresset för att använda promenadvänlighet som en fokuspunkt vid stadsutveckling väcktes under våren 2019 när jag arbetade med min kandidatuppsats, där jag insåg hur ämnet kan hjälpa landskapsarkitekter att skapa gåvänliga urbana miljöer.

Promenadvänlighet syftar till olika aspekter i den urbana miljön som på något sätt påverkar fotgängarens upplevelse av omgivningen. Genom att skapa miljöer med en hög grad av promenadvänlighet är det möjligt att öka den mängd fysisk aktivitet som människor utövar i vardagen. Något som vi ständigt stöter på när vi rör oss genom staden är byggnader av olika slag. Dessa kan påverka hur vi upplever en plats och därmed till vilken grad vi rör på oss. En byggnad kan till exempel bidra med att skapa rumslighet, och dess höjd och form kan påverka människors uppskattning av den byggda miljön.

När dagens städer utvecklas för framtiden rör vi oss i allt mindre utsträckning och uppmuntras ofta av det moderna samhället att leva ett ohälsosamt liv. Detta tenderar att ge negativa effekter på vår hälsa och kan på lång sikt även orsaka livshotande tillstånd. Med hjälp av byggnader kan vi skapa urbana miljöer med en hög grad av promenadvänlighet, vilket potentiellt kan bidra till att människor rör på sig i en högre utsträckning. Inom området Cirkus Lorensberg i centrala Göteborg ska det föras upp ny bostadsbebyggelse uppföras. Detta examensarbete använder platsen som utgångspunkt i en undersökning som syftar till att ta reda på hur den nya bebyggelsen kan placeras och utformas för att skapa en promenadvänlig miljö på platsen.

Arbetet är av teoretisk karaktär och består av en förstudie och en möjlighetsstudie. I förstudien genomfördes en dokumentstudie, en inventering och analys och en litteraturöversikt. Syftet med förstudien var att sammanställa ett underlag för de förutsättningar som råder på platsen idag, samt ta reda på dess historiska bakgrund. Denna information kopplades till kommunala riktlinjer och promenadvänliga faktorer. Med förstudien som grund undersöktes sedan möjligheterna att placera och övergripligt utforma den nya bebyggelsen inom Cirkus Lorensberg, i en så kallad möjlighetsstudie.

Undersökningen resulterar i ett exempel på hur ny bostadsbebyggelse inom ett centralt beläget kvarter kan placeras och övergripligt utformas för att skapa en promenadvänlig miljö på platsen. Flera olika byggnadstypologier undersöktes i processen med att ta fram den slutgiltiga typologin.

I den avslutande diskussionen lyfts bland annat huruvida den föreslagna utformningen inom Cirkus Lorensberg kan påverka människors fysiska aktivitet. Om den upplevs positivt bör det kunna uppmuntra människor till en mer aktiv livsstil, vilket på sikt kan leda till bättre hälsa. Dock kan effekten bli relativt subtil med tanke på områdets storlek. Om däremot promenadvänligheten ökar på fler platser runt om i staden kan detta potentiellt leda till en mer påtaglig effekt.

SUMMARY

Below is a brief summary of the thesis explaining the different parts that eventually led to the main result, which is an example of the placement and general shape of a building within Cirkus Lorensberg in central Gothenburg.

Background

My interest in using walkability when designing urban areas came to life during the spring of 2019 when I was working on my bachelor thesis. At that time, I realized how landscape architects can use it to create environments suited for walking.

Walkability refers to different aspects of the built environment that impacts a pedestrian's experience of the surroundings. By creating environments with a high degree of walkability it is possible to increase people's amount of physical activity. Something that we constantly encounter when we move through the city is different kinds of buildings. These buildings can affect how we experience a place, thus impact our amount of physical activity. For example, a building can contribute to the spatiality of a place, and its height and shape can affect people's appreciation of the surroundings.

The cities of today are constantly being developed and moving towards a technologically advanced future. Unfortunately, this also means that we tend to have a more physically inactive lifestyle. Modern society often promotes unhealthy living, with activities such as spending time in front of the computer. This type of sedentary behavior tends to have a negative impact on our health, and can also be fatal in the long term. Using buildings we can design environments with a high degree of walkability and thus potentially contribute to increasing people's physical activity. A development plan for Cirkus Lorensberg, located in the central parts of Gothenburg, is currently underway, where the area is supposed to hold new residential housing. This thesis uses Cirkus Lorensberg as a starting point in a study that sought to find out how the new residential building can be placed and shaped, in order to create a walkable environment.

The aim and question

The primary aim is to present an example of how a residential building within Cirkus Lorensberg can be placed and generally shaped, in order to create an environment that people perceive as walkable. The secondary aim is to analyze how the environment adjacent to buildings is affected by the placement and shape of the building.

- *How does the placement and general shape of buildings contribute to walkability?*

Method

The thesis is of a theoretical character and consists of two main parts, a pre-study and a possibility study.

The pre-study was carried out using three different methods. At first, a review of municipal documents was carried out. Then, Cirkus Lorensberg and its surroundings were inventoried and analyzed, which included a brief analysis of its historical background. Finally, a literature review was carried out. The purpose of the pre-study was to put together a layer of basic knowledge of its current conditions, along with information regarding the historical aspects of the area. This information was then paired with municipal guidelines and elements that improve walkability in urban environments.

Based on the results of the pre-study, a possibility study was then conducted. The goal of this study was to explore the possibilities of how to place and shape the residential building within Cirkus Lorensberg. Using a process of elimination a specific building typology was found. This building typology was then implemented into a 3d-model of Cirkus Lorensberg and its surroundings.

Part 1: Pre-study

The review of municipal documents basically showed the desired direction for the development of Gothenburg City, according to the municipality.

The inventory and analysis of the chosen area included a site visit, where pictures were taken and different aspects of the place were studied. The method resulted in a better understanding of the area and a "feeling" for the place in general. The analysis on the historical background revealed a few important aspects to take into account when building new residential housing within Cirkus Lorensberg.

- The Lorensberg theater building has been in the same place for over a century and its characteristic architecture is worth maintaining and, if possible, enhance.
- Lorensberg park has a long history of being a center for various entertainment establishments throughout the years, and even with the gradual reduction in size since the beginning of the twentieth century, the park is still important from a recreational viewpoint.

The literature review highlighted various factors that have the ability to improve walkability in urban environments. A common characteristic of these factors is that their effect can be influenced by the placement and/or shape of a building.

Apart from a brief historical walkthrough of the area, the information that the pre-study resulted in was divided into five different categories. This information culminated in a combined list of key points, consisting of important aspects to take into account when building new residential housing within Cirkus Lorensberg.

- The new building should help define the adjacent streets and promote a visual connection between the streets and the inside of the city block.
- The shape of the new building should in a large sense fit in with the surrounding buildings.
- The pathway through the city block is of great importance, and should, if possible, be made less linear.
- The sightline along Johannebergsgatan must not be obstructed.
- The bus stop along Södra Vägen should be accessible from different parts of the city block.
- Any parts of the new building structure must not be placed within the area of Lorensberg park.
- The existing trees within the area should not, if possible, be removed due to the placement of the new building. The trees that do need to be removed should be replaced by new trees.

Part 2: Possibility study

The possibility study was initiated through a process of elimination, where the goal was to find a specific building typology that fits well within Cirkus Lorensberg. The criteria for the fit of each building typology consisted of three main questions. The questions were based on the information that the pre-study resulted in.

- How does the new building/s relate to The Lorensberg park?
- How does the new building/s relate to adjacent streets?
- How does the new building relate to The Lorensberg theater?

When the criteria were set a large number of building typologies were compiled. These typologies were then analyzed and evaluated in several steps. Eventually, the building typology that best fitted within Cirkus Lorensberg remained.

The chosen building typology was implemented in a 3d-model representing the city block, of which Cirkus Lorensberg is a part. The 3d-model was analyzed with the purpose of identifying certain aspects that could be changed, in order to improve the walkability in the area. All of the identified aspects have some connection to the placement and/or shape of the new building.

- Reduce the difference between the height of the new building and the width of Berzeliigatan.
- Adjust the facades of the building to make them less impending.
- Adjust the building structure slightly to reduce the impact on Lorensberg theater.
- Open up a passage between Lorensberg park and the short side of the new building.
- Make the sightline between Lorensberg park and the crossing Södra Vägen – Berzeliigatan available.
- Enhance the visual connection between adjacent streets

and the inside of the city block.

- Enhance the accessibility to the inside of the city block for people who arrive via the bus stop along Södra Vägen.
- Replace the trees that have to be removed due to the placement of the new building.

Based on these observations the new building was then adjusted within the 3d-model. The final result of the residential housing and its surroundings is presented through a number of perspective images, which also displayed an example of a design for the unbuilt parts of Cirkus Lorensberg.

Discussion

In the discussion section of this thesis, it is brought up whether Cirkus Lorensberg contributes to a more active lifestyle after completion. The final result showed that it should be able to reduce people's sedentary behavior. Moreover, this could have a positive effect on the population's health in the long term. However, due to the small size of the affected area, the positive impact might be fairly subtle. By creating more walkable spaces within the city the effect might be enhanced, thus contributing to a more physical lifestyle for more people.

A certain aspect of the source material that was used was also the basis for a topic of discussion. Although the overall credibility of the sources was deemed fine, some of the sources might have been slightly outdated. The final result could have profited from using more recent publications since what we consider as walkable might have changed in recent years.

Furthermore, the decision to use a process of elimination as a part of the possibility study was discussed. The benefit of using this kind of method is that various potential solutions are being presented and reviewed, along with the fact that they are being compared to one another. Although, an elimination process also has its drawbacks. For example, the initial selection of possible building locations is highly dependent on the sources that were used to find them.

The final result of this thesis has also led to further questions and thoughts. For example, by conducting a solar study within the finished site, new information and different viewpoints could have been identified, thus resulting in a broader general knowledge of Cirkus Lorensberg and its possibilities. It would also be interesting to return to the area in a few years when the development of the site is complete, and compare the actual situation there with the results in this thesis.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Introduktion 9

Fysisk inaktivitet ett stort problem 9

Promenadvänliga miljöer - en del av lösningen? 9

Syfte 9

Frågeställning 9
Val av plats 9
Avgränsning 10
Detaljnivå 10
Målgrupp 10

Begreppsprecisering 10

Teori och metod 11

Teoretiska begrepp 11

Promenadvänlighet 11
Stadsmorfologi 11

Förstudie 11

Dokumentstudie 11
Inventering och analys 11
Litteraturöversikt 12

Möjlighetsstudie 12

Utslagsprocess 13
Tillämpning och justering 13

Cirkus Lorensberg ur ett historiskt perspektiv 14

Kvarterets historia 14

Lorensbergs Cirkus 15
Lorensbergsparken 15
Lorensbergsteatern 15
Stadsbiblioteket 15
Elite Park Avenue Hotel 15
Lorensbergsgaraget 15

Sammanfattning historia 16

Förutsättningar och möjligheter inom Cirkus Lorensberg 17

Vision Cirkus Lorensberg 17

Generella principer för innerstaden 17

Attraktiv stadsmiljö – mål och strategier 17

Förutsättningar inom Cirkus Lorensberg kopplat till kommunens riktlinjer och promenadvänliga faktorer 18

Bebyggelse och kvartersstruktur 18
Rörelsestråk och siktlinjer 19
Tillgänglighet och platser för sociala möten 20
Funktioner och verksamheter 21
Grönstruktur 22

Sammanfattning förutsättningar och möjligheter 24

Möjlighetsstudie 25

Formulering av kontrollfrågor 25

Utslagsprocess 25

Sammanställning av olika byggnadstypologier 25
Valda byggnadstypologier 26
Varianter av valda byggnadstypologier 26
Mer ingående analys och uppskattning av byggnadshöjd för valda typologivarianter 28
Sammanfattning av vald typologivariant 28

Tillämpning av bebyggelse i 3d-modell 29

Utförda förändringar på bebyggelse i samband med tillämpning i 3d-modell 29

Analys av tillämpad bebyggelse 29

Summering av aspekter som kan förbättras 30

Justering efter tillämpning i 3d-modell 31

Gestaltning av ej bebyggda delar 31
Utförda justeringar kopplade till bebyggelsen 31

Resultat 32

Diskussion 39

Resultatdiskussion 39

Ett promenadvänligt Cirkus Lorensberg och dess inverkan på människors fysiska aktivitet 39
Hur landskapsarkitekter kan gynnas av detta arbete 39
Bidrar kommunens vision till skapandet av en promenadvänlig miljö? 39
Möjligheter för vidareutveckling 39

Metoddiskussion 40

Möjlighetsstudie genom en utslagsprocess 40
Anpassningsmöjlighet i andra projekt 40
Teori eller gestaltning? 40
Ställningstagande till källmaterial 40
Förtydligande av resultat med hjälp av illustrationer och 3d-modell 40
Vikten av att inventera och analysera en plats 40
Detaljnivå 40

Avslutande tankar 41

Referenser 42

INTRODUKTION

I det moderna samhället präglas människors vardag till stor del av stillasittande beteende (Bertuol et al. 2021), vilket enligt Stamatakis et al. (2019) är en av de ledande orsakerna till många dödsfall bland vuxna idag. Författarna menar att detta till stor del kan motverkas genom att uppmuntra människor till att utöva en lättare fysisk aktivitet i vardagen. Genom att skapa urbana miljöer med en hög grad av promenadvänlighet är det möjligt att öka människors uppskattning för stadens offentliga rum och därmed positivt påverka mängden lättare fysisk aktivitet som utövas (Cain et al. 2014). Målet med detta examensarbete är att undersöka hur bebyggelsens placering och utformning inom en del av ett urbant beläget kvarter påverkar förutsättningarna för skapandet av en promenadvänlig stadsmiljö och med detta som grund arbeta fram ett exempel på en byggnadsplacering som främjar platsens promenadvänlighet.

Fysisk inaktivitet ett stort problem

I takt med att städer hela tiden utvecklas för framtiden minskar mängden fysisk aktivitet som människor utövar i vardagen, exempelvis på grund av att kroppsarbeten ersätts av fysiskt inaktiva yrken, bilen blir allt mer dominant och rulltrappor ersätter vanliga trappor (Gehl 2010). Arzu et al. (2006) listar ett flertal orsaker till varför exempelvis yngre vuxna är fysiskt inaktiva, däribland avsaknad av motivation, tidsbrist och låg energi. Det moderna samhället uppmuntrar i många fall till en stillasittande och ohälsosam livsstil i form av aktiviteter som att titta på TV, lyssna på musik och spela TV-spel (Chaput et al. 2011). Även brist på sömn kan klassas som en sådan aktivitet och kan bland annat orsakas av en stressig vardag med långa arbetsdagar och mycket tid framför datorskärmen (Chokroverty 1999 se Chaput et al. 2011:17). Chaput menar också att moderna städer är mycket bekväma och uppmuntrar ofta till en överkonsumtion av energi, exempelvis genom billig, lättillgänglig och onyttig mat, vilket ytterligare leder till sämre hälsa och fysisk inaktivitet. Dessutom växer ständigt världens population och allt fler människor väljer att flytta in till städer som därmed blir allt tätare (United Nations 2015, 2018). På grund av detta ökar angelägenheten att utnyttja de urbana ytor som finns tillgängliga och genom en noggrann stadsplanering skapa miljöer som uppmuntrar till en aktiv livsstil.

Promenadvänliga miljöer - en del av lösningen?

Det finns med största säkerhet ingen universal lösning på den problemrymd som detta examensarbete lyfter fram. Istället bör problemet undersökas utifrån olika samhälleliga aspekter som tillsammans potentiellt kan bidra till en ökning av den mängd fysisk aktivitet som människor utövar i vardagen. En av dessa aspekter är hur vi som människor upplever de urbana landskap som vi ständigt konfronteras av när vi rör oss genom staden. Det kanske mest framträdande elementet som vi stöter på när vi befinner oss i en stadsmiljö är byggnader av olika slag, där dessa kan påverka vår upplevelse av omgivningen och därmed till vilken grad vi motiveras att röra på oss (Cain et al. 2014; Knapskog et al. 2019). För att kunna utnyttja bebyggelsen på ett bra sätt vid skapandet av platser som främjar fysisk aktivitet tas i detta arbete hänsyn till vad som kännetecknar en promenadvänlig miljö. Promenadvänlighet som begrepp och vilka aspekter av det som denna uppsats fokuserar på förklaras mer i detalj i kapitlet *Teori och metod*. Vidare ämnar detta examensarbete att närmare undersöka Cirkus Lorensberg i centrala Göteborg, som i nuläget planeras för exploatering och där det ska uppföras ny bostadsbebyggelse.

Syfte

Det primära syftet med denna uppsats är att ta fram ett exempel för hur bebyggelsen inom Cirkus Lorensberg kan placeras och övergripligt utformas så att människor som vistas där upplever miljön som promenadvänlig. Det sekundära syftet är att undersöka hur miljön i direkt anslutning till bostadsbebyggelse påverkas av husens placering och övergripande form.

Frågeställning

Hur bidrar byggnadsplaceringen och dess översiktliga utformning till promenadvänlighet?

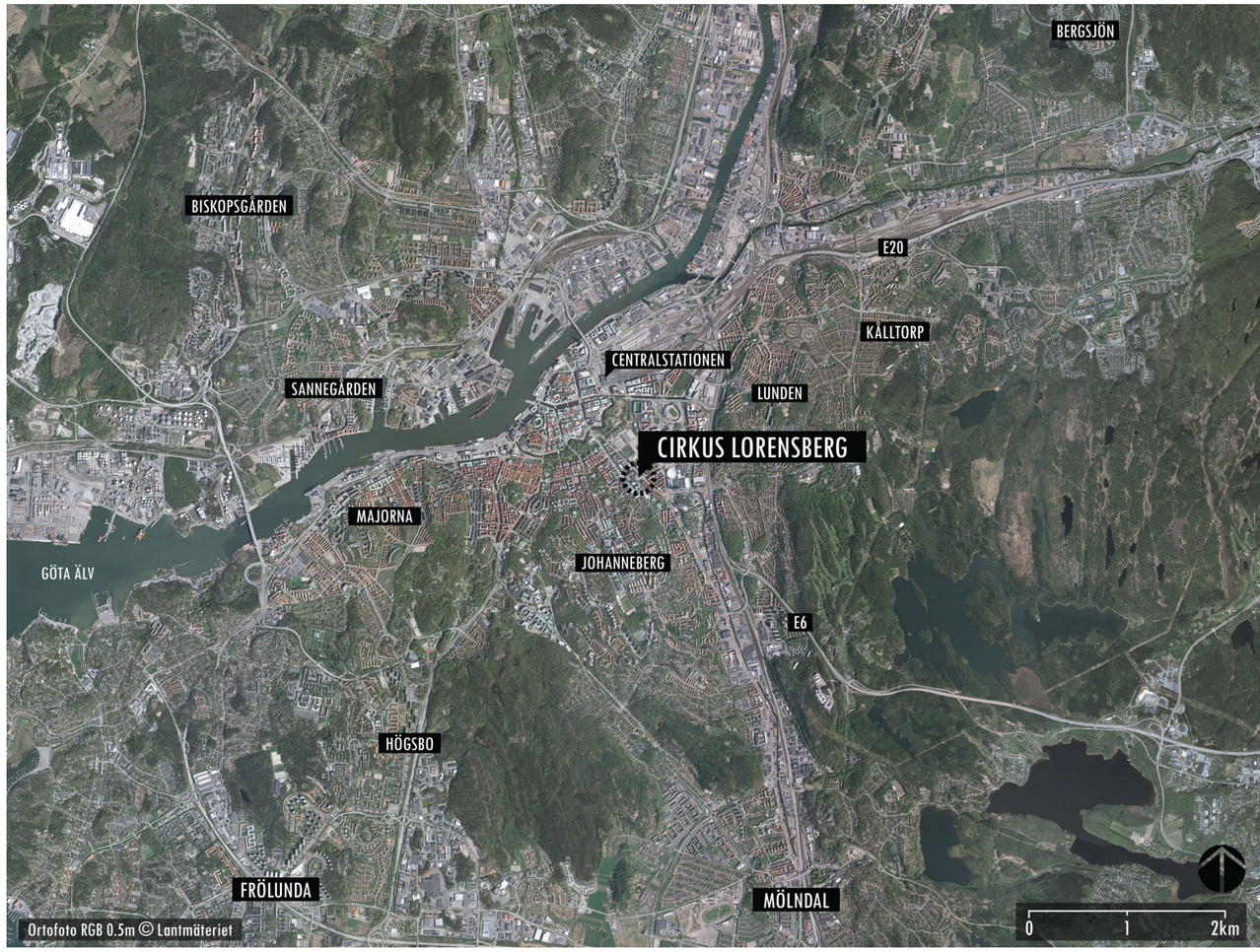

Figur 1: Flygfoto över stora delar av Göteborg som visar fastighetsområdets lokalisering i staden.

Val av plats

Området som har behandlats i denna uppsats är en del av ett kvarter beläget i centrala Göteborg (Figur 1). Fastighetens namn är Lorensberg 706:32 (Göteborgs Stad 2005) och är beläget vid korsningen Södra Vägen-Berzeliigatan, och är en del av ett större kvarter som även angränsar till Kungsportsavenyn och Engelbrektsgatan. Enligt Göteborgs Stad (2016) har platsen en mycket viktig roll i stadens utveckling, bland annat genom att knyta ihop evenemangsstråk, förbättra samband i staden, framhäva stadsdelens identitet, och även fungera som en katalysator till vidare utveckling genom nya tillägg och funktioner. På platsen finns idag ett parkeringshus i två våningar som totalt rymmer runt 280 parkeringsplatser (Göteborgs Stad 2005). Enligt översiktsplanen för Göteborg räknas stadsdelen Lorensberg som en av Sveriges största och mest välbevarade stenstadsmiljöer, tillsammans med ett antal andra områden i Göteborgs innerstad, med miljöer som präglas av mycket höga arkitektoniska anspråk och är exempel på stadsbyggnadsideal under perioden 1870-1930 (Göteborgs Stad 2009b).

I slutet av 2020 utannonserades en tävling anordnad av Serneke, i samarbete med Göteborgs Stad, gällande

Figur 2: Närbild över Cirkus Lorensberg och dess kvarter. Vit streckad linje markerar fastighetsområdets gränser. Orange linje markerar området där exploatering i första hand ska prövas enligt Serneke (Serneke & Göteborgs Stad 2020).

en framtida exploatering och utveckling av platsen (Serneke & Göteborgs Stad 2020). Området definieras av de fastighetsgränser som delar upp kvarteret och den aktuella fastigheten benämns ”Cirkus Lorensberg” i ett par dokument utgivna av antingen Serneke eller Göteborgs Stad (Göteborgs Stad 2016; Serneke & Göteborgs Stad 2020). Totalt omfattar området ca 6000m² kvartersmark. Enligt projektramen ska fastighetsområdet innehålla ca 13000m² ljus BTA (bruttoarea exkl. komplementbyggnader (Stockholms Stad 2019)) fördelat på minst 100 bostäder och dessutom ska det finnas lokaler för olika verksamheter i bottenplan. I projektramen tydliggörs en specifik yta inom området som i första hand ska prövas för exploatering (Figur 2). I detta arbete undersöks möjligheterna för placering av bostadsbebyggelse både inom och utanför denna yta. Den ovan nämnda tävlingen fungerar dock endast som inspiration till ämnet som detta examensarbete bygger på. Uppsatsen är enbart skriven i övningssyfte och ska därmed ej ses som ett tävlingsbidrag.

Avgränsning

Examensarbetet avgränsas geografiskt till det område i centrala Göteborg som fastställts i projektramen för den utannonserade tävlingen. Uppsatsen avgränsas tematiskt till att ta fram exempel på möjlig placering och övergripande utformning av bostadshus för ett område främst med hjälp av kommunala riktlinjer och promenadvänliga faktorer. Vid arbetet med att ta fram de byggnadstypologier som förekommer i uppsatsen hämtades viss inspiration från stadsmorfologin och dess principer. Fokus har legat på att förbättra de ytor och miljöer som är relevanta för landskapsarkitektens yrkesroll. De val som har gjorts gällande bebyggelsens utformning är mycket övergripliga. Klimatspecifika faktorer, som exempelvis vind, sol och regn, utelämnas då det inte har funnits tillräckligt med utrymme att behandla inom uppsatsens tidsram. Dessutom kan vädret ha en relativt liten inverkan på den upplevda promenadvänligheten i jämförelse med utformningen av urbana miljöer (Speck 2013). I förstudien hämtades information och inspiration från både svenska och internationella källor. Dessa källor består av kommunala dokument, böcker, rapporter, vetenskapliga artiklar och mina egna observationer och analyser. Vidare är detta examensarbete huvudsakligen av en teoretisk karaktär, och även om vissa gestaltningsmässiga inslag förekommer ska det ej förväxlas med ett renodlat gestaltningsförslag. Arbetet med uppsatsen har skett under en period av sammanlagt 20 veckor.

Detaljnivå

Detta arbete fokuserar huvudsakligen på hur bebyggelsens placering och övergripande utformning påverkar en plats och jag har därför valt att kalla den valda detaljnivån *byggnadsskala*. Detaljnivån för byggnadsskalan skulle kunna definieras som en brygga mellan småskalighet och storskalighet, där småskalighet syftar till mindre detaljer i den byggda miljön som påverkar upplevelsen av en plats, till exempel gatumöblering, planteringar och fasadutformning (Ewing et al. 2016; Bereitschaft 2017), och storskalighet syftar till mer övergripande aspekter i urbana miljöer, som exempelvis gatunätsstruktur, variation i markanvändning och närhet till olika kommunikationer (Bereitschaft 2017). Byggnadsskalan innefattar alltså både småskaliga och storskaliga aspekter, dock enbart sådana aspekter som kan påverkas av placeringen och/eller utformingen av en byggnad.

Målgrupp

Målgrupp för arbetet är i första hand framtida boende inom Cirkus Lorensberg, men till viss del även Göteborgs övriga befolkning med tanke på områdets centrala läge. Arbetet är också tänkt att ge inspiration till studerande och praktiserande landskapsarkitekter och även andra yrkesgrupper inom stadsplanering och stadsbyggande.

Begreppsprecisering

Projektsram: (Serneke 2020) Dokument innehållande de ramar och anvisningar som har fastställts av det företag som anordnar tävlingen som denna uppsats tar inspiration från. I dokumentet finns information om uppdragets syfte, arbetsområde, begränsningar, förhållningssätt etc.

Möjlighetsstudie: En möjlighetsstudie är en typ av undersökning med syftet att ta reda på vilka möjligheter som finns att faktiskt genomföra ett visst projekt (Hofstrand 2020). Ett konkret exempel på detta kan vara om och hur det är möjligt (fysiskt, geografiskt, geologiskt etc.) att dra en ny järnvägssträcka mellan två orter (Lekebergs Kommun 2016).

Bruttoarea (BTA): Den sammanlagda ytan av våningsplanen i en byggnad eller inom ett område (Göteborgs Stad 2009a). Ljus BTA syftar på den totala arean, exklusive komplementbyggnader (Stockholms Stad 2019).

Byggnadstypologi: (Firley & Stahl 2009) Termen syftar till studien av bebyggelse med liknande egenskaper. Detta delas vanligtvis in i två olika kategorier. Funktionsmässig byggnadstypologi kategoriserar byggnader efter deras primära funktion, exempelvis bostäder, skolor, sjukhus och butiker. Formmässig byggnadstypologi kategoriserar byggnader baserat på deras formspråk, struktur och förhållande till gator och annan bebyggelse. Då termen nämns i detta arbete avses enbart bebyggelsens form- och placeringsmässiga egenskaper.

TEORI OCH METOD

Den frågeställning som uppsatsen strävar efter att besvara undersöktes med hjälp av en förstudie och en möjlighetsstudie. I förstudien sammanställdes ett grundläggande underlag för de förutsättningar som råder på platsen idag, samt dess historiska bakgrund, kopplat till kända faktorer som ökar graden av promenadvänlighet i urban miljö. Den information som togs fram i förstudien har legat till grund för arbetet med möjlighetsstudien. I möjlighetsstudien undersöktes möjligheterna att placera och övergripligt utforma ny bebyggelse inom Cirkus Lorensberg med avsikt att skapa en hög grad av promenadvänlighet inom området.

Teoretiska begrepp

Här presenteras de teoretiska begrepp som arbetet huvudsakligen baseras på, nämligen *promenadvänlighet* och *stadsmorfologi*. Innebörden av de båda begreppen förklaras först ur ett generellt perspektiv och redogörs sedan för hur de förhåller sig till innehållet i denna uppsats.

Promenadvänlighet

Enligt Lo (2009) syftar promenadvänlighet till olika aspekter i den urbana miljön som på något sätt påverkar fotgängarens upplevelse av omgivningen, exempelvis estetik, utrymme och tillgänglighet. Promenadvänlighet kan förekomma i många olika skalor, från storskaliga aspekter som stadskärnans storlek, närhet till kommunikationer och kvartersuppbyggnad, till småskaliga aspekter som gatubredd, inslag av vegetation och gatumöblering (Gehl 2010; Ewing et al. 2016; Jung et al. 2017). Gehl (2010) trycker starkt på möjligheten att inspirera människor till att promenera i det vardagliga livet i en större omfattning genom att skapa attraktiva och tillgängliga städer. Bebyggelsen och dess förhållande till omgivningen kan tydligt påverka människors upplevelse av den urbana miljön (Knapskog et al. 2019). Exempelvis hjälper byggnader till att definiera och omsluta en plats och kan på så sätt bidra till en känsla av rumslighet (Ewing et al. 2006). Människors upplevelse och uppskattning av urbana miljöer kan även påverkas av bebyggelsens höjd och form, där både en lagom variation i byggnadshöjd (Oreskovic et al. 2014) och även kontrasterande byggnadsformer (Jacobs 1961) kan vara positivt.

För att kunna avgöra hur väl en specifik byggnads-placering bidrar till vår upplevelse av omgivningen presenteras i detta arbete flertalet olika promenadvänliga faktorer. Dessa faktorer har gemensamt att de på ett eller annat sätt kan påverkas av placeringen och/eller utformningen av en byggnad.

Stadsmorfologi

Stadsmorfologi riktar in sig på städers fysiska form och de processer som ligger till grund för hur de har formats över tid (Børrud 2009; Kropf 2018; Oliveira 2018). Både Kropf och Oliveira menar att ämnet, som anses vara högst interdisciplinärt, bidrar till både akademisk forskning och praktisk yrkesverksamhet som fokuserar på den byggda miljön. Zurovac (2020) beskriver stadsmorfologi mer ingående som en typ av analytisk studie som fokuserar på placeringen och strukturen av byggda element i olika skalor, där faktorer som byggperiod, funktion och förutsättningar spelar stor roll. Med byggda element menar författaren bland annat kvartersstrukturer, vägnät och byggnader. Då det ska uppföras ny bostadsbebyggelse inom Cirkus Lorensberg fokuserar detta examensarbete på det sistnämnda elementet, där inspiration för olika byggnadstypologier hämtas från stadsmorfologin.

Förstudie

Förstudien bestod av tre olika metoder. Dessa metoder innefattade en *dokumentstudie*, en *inventering och analys*, och slutligen en *litteraturöversikt*. I dokumentstudien inhämtades information om kommunens planer över området och även om de generella mål och strategier som Göteborgs Stad har sammanställt gällande stadens fortsatta utveckling. Sedan utfördes en inventering och analys av den valda platsen med avseende att sammanställa information om platsens fysiska förutsättningar och dess historiska bakgrund. I litteraturöversikten inhämtades kunskap om faktorer som leder till en ökad grad av promenadvänlighet i urban miljö. Här hämtades även inspiration från ämnet stadsmorfologi med fokus på olika byggnadstypologier.

Dokumentstudie

För att få en tydligare bild av platsens och stadens framtida utveckling genomfördes en undersökning av kommunala dokument utgivna av Göteborgs Stad. Syftet med dokumentstudien var att undersöka vilka mål och strategier Göteborgs Stad har satt upp för utvecklingen av Cirkus Lorensberg och även för övriga Göteborg. Den information som studien resulterade i har fungerat som ett underlag för sammanställningen av platsens förutsättningar och möjligheter och har även legat till grund för valet av de fem huvudkategorier som avsnittet till stor del utgörs av. Dessa kategorier är *Bebyggelse och kvartersstruktur*, *Rörelsestråk och siktlinjer*, *Tillgänglighet och platser för sociala möten*, *Funktioner och verksamheter* och slutligen *Grönstruktur*. Källor som användes i studien är diverse kommunala dokument som Göteborgs Stad tagit har fram för stadens fortsatta utveckling. Till allra största del användes översiktsplanen för Göteborg, men även ett fåtal andra dokument har utnyttjats. I kategorin som behandlar stadens riktlinjer gällande grönstruktur användes exempelvis dokumentet *Göteborg – Grönstrategi för en tät och grön stad* (Göteborgs Stad 2014).

Inventering och analys

En inventering och analys av området utfördes med avsikt att bättre lära känna Cirkus Lorensberg och dess omgivning. Syftet med metoden var att ta reda på och sammanställa de olika förutsättningar som råder där idag. Fokus för denna metod har legat på att ta fram information inom de fem kategorier som avsnittet om platsens förutsättningar och möjligheter är uppdelat i. Som tidigare nämnts är dessa kategorier *Bebyggelse och kvartersstruktur*, *Rörelsestråk och siktlinjer*, *Tillgänglighet och platser för sociala möten*, *Funktioner och verksamheter*, och slutligen *Grönstruktur*. Både inventering och analys gjordes inom ramarna för de principer och arbetsmetoder som landskapsarkitektstudenter får lära sig under utbildningen. Kortfattat innebär detta bland annat att se på en plats ur olika perspektiv (rörelse, funktion, rumslighet etc.), använda skisser som hjälpmedel för att förtydliga befintliga mönster i landskapet, och identifiera viktiga element inom och i anslutning till ett område.

Metoden innefattade även en undersökning av platsen och dess omgivning ur ett historiskt perpektiv med avsikt att lyfta fram viktiga inslag som har präglat området genom åren och därmed bidragit till dess nuvarande karaktär. Information om områdets historia togs fram i litteraturöversikten.

Den 24 februari 2021 gjordes ett platsbesök med syftet att fotografera området och dess omgivning, och även att känna in platsen för att på så sätt kunna göra en mer noggrann analys.

Figur 3: Schematisk bild som övergripligt visar de metoder som ingick i förstudie och möjlighetsstudie.

Figur 4: Flödesschema som förtydligar utslagsprocessens huvudsakliga arbetsgång samt specifika delmoment.

Litteraturöversikt

För att skapa en kunskapsgrund kring de teoretiska begrepp som arbetet utgår från genomfördes en litteraturöversikt. Syftet med metoden var framförallt att ta fram relevant information om faktorer som kan öka graden av promenadvänlighet i urbana miljöer. Här undersöktes även stadsmorfologi och inspiration till olika byggnadstyplogier. Vidare innefattade litteraturöversikten även framtagandet av information om platsens historia.

Detaljnivån för de promenadvänliga faktorer som har tagits fram har legat inom den så kallade *byggnadsskalan*, som definierades i introduktionen. Med andra ord har målet varit att söka upp och lyfta fram olika faktorer som bidrar till att göra en plats mer promenadvänlig, där dessa faktorer på något sätt kan påverkas av bebyggelsens placering och/eller utformning. Källmaterialet som användes i litteraturöversikten är främst vetenskapliga artiklar med fokus på promenadvänlighet, men även ett antal böcker har utnyttjats. Artiklar som är vetenskapligt granskade är förmodligen en mycket pålitlig typ av källa och kan därmed resultera i ett mer trovärdigt resultat. För att hitta relevanta källor gjordes sökningar i Web of Science och Google Scholar. Sökord/fraser som användes vid dessa sökningar är exempelvis ”walkability”, ”urban movement”, ”walkable urban environment” och ”streetscapes”. En del av referenserna kommer från min kandidatuppsats, då det arbetet också behandlade promenadvänlighet. Det resterande källmaterialet hittades genom referenser i de artiklar som redan tagits fram. Information om områdets historia hittades i en bok och ett antal hemsidor som söktes fram med hjälp av Googles sökmotor.

Möjlighetsstudie

Målet med möjlighetsstudien var att arbeta fram ett lämpligt exempel på hur bebyggelsen kan placeras och övergripligt utformas inom Cirkus Lorensberg för att skapa en hög grad av promenadvänlighet inom området. Möjlighetsstudien genomfördes med hjälp av två metoder. Dessa innefattade dels en *utslagsprocess* och en metod som jag har valt att benämna *tillämpning och justering*. I utslagsprocessen sammanställdes och undersöktes en större mängd olika byggnadstypologier som med hjälp av ett antal kontrollfrågor gradvis minskades ner i antal. Metoden resulterade till slut i en specifik byggnadstypologi som bäst passade in i omgivningen runt Cirkus Lorensberg. I metoden Tillämpning och justering anpassades bebyggelsen inom denna typologi i en 3d-modell av kvarteret, för att sedan justeras med målet att ytterligare öka graden av promenadvänlighet inom området.

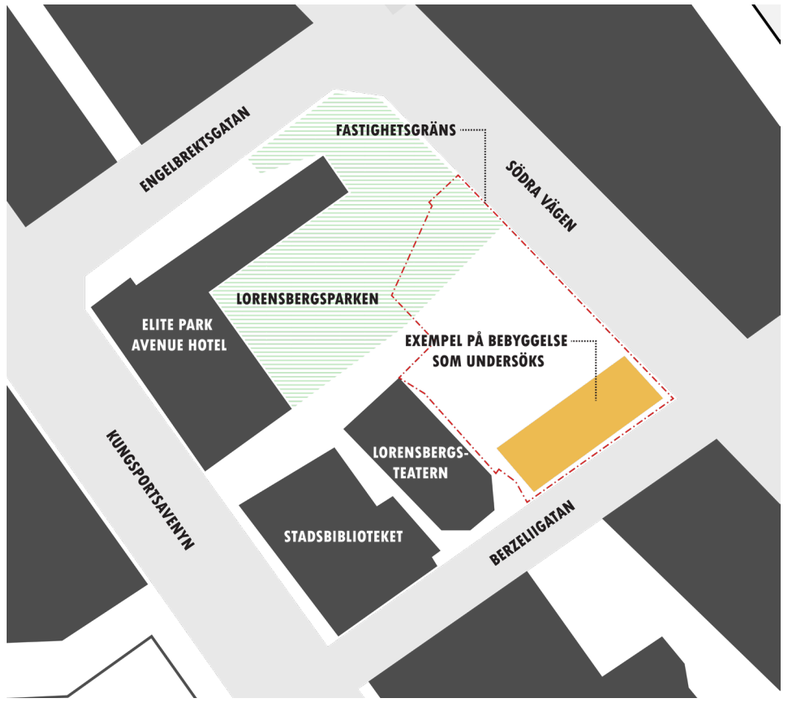

Figur 5: Exempel på en illustration som visar en viss byggnadstypologi tillämpad inom Cirkus Lorensberg. Illustrationen utnyttjades för alla framtagna byggnadstypologier.

Figur 6: Byggnadstypologier framtagna i steg 1.

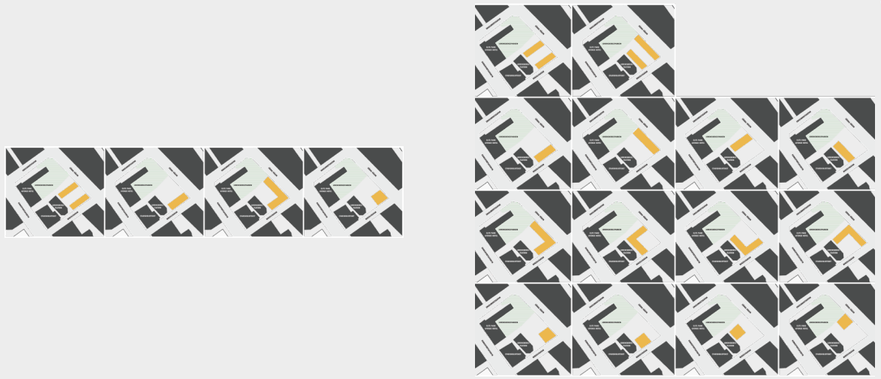

Figur 7 & 8: Valda byggnadstypologier i steg 2 (vänster) och varianter av byggnads-typologier framtagna i steg 2 (höger).

Figur 9: Valda typologivarianter i steg 3.

Figur 10: Vald typologivariant i steg 5.

BYGGNADSTYPOLOGIER UTSLAGSPROCESS

Utslagsprocess

För att hitta en lämplig byggnadsplacering inom Cirkus Lorensberg genomfördes en utslagsprocess av olika byggnadstypologier. Metoden innefattade en sammanställning av ett större urval av byggnadstypologier som sedan analyserades och jämfördes i flera steg. Processen resulterade till slut i en specifik typologi som bäst stämde överens med de kriterier som satts upp (Smith 1943:252). Dessa kriterier utgjordes av ett antal kontrollfrågor som formulerades med avsikt att fungera som en slags avstämning för de byggnadstypologier som tagits fram, där det framkom hur väl varje enskild typologi passade in i omgivningen runt Cirkus Lorensberg. Dessa frågor baserades på de aspekter inom och runt Cirkus Lorensberg som enligt förstudien var viktigast att ta hänsyn till. Kontrollfrågorna ska ej förknippas med den huvudfrågeställning som detta examensarbete strävar efter att besvara. För att förtydliga hur de olika stegen i utslagsprocessen har sett ut redovisas ett enkelt flödesschema (Figur 4, sida 12).

För att kunna undersöka hur väl en byggnadstypologi passade in i omgivningen runt Cirkus Lorensberg gjordes en mycket enkel planillustration av kvarteret och dess närmaste omgivning (Figur 5, sida 12). Inom denna illustration tillämpades sedan varje framtagen typologi, vilket gav en tydligare bild av hur de olika bebyggelseformerna passade in på platsen. Utslagsprocessen inleddes med att formulera ett antal kontrollfrågor som baserades på den information som tagits fram i förstudien om platsens förutsättningar. Sedan söktes inspirationskällor upp för olika byggnadstypologier (a+t research group 2017; Zurovac 2020), där en stor mängd typologier valdes ut (Figur 6). Dessa typologier utvärderades mycket översiktligt genom att ställas mot kontrollfrågorna, och jämfördes sedan sinsemellan baserat på resultatet av utvärderingen. De fyra byggnadstypologier som enligt utvärderingen passade bäst in i omgivningen runt Cirkus Lorensberg valdes ut (Figur 7). I fortsättningen av detta arbete kallas dessa för ursprungstypologier. Från var och en av dessa fyra typologier skapades 2–4 olika varianter, inklusive ursprungstypologi, genom att rotera bebyggelsen inom varje typologi 90 grader tre gånger (Figur 8). Därefter utvärderades även dessa varianter översiktligt genom att ställas mot kontrollfrågorna, för att sedan jämföras sinsemellan baserat på resultatet av utvärderingen. Denna jämförelse skedde dock enbart mellan varianter av samma ursprungstypologi, ej mellan varianter av olika ursprungstypologier. De fyra varianter av byggnadstypologier som enligt utvärderingen passade bäst in i omgivningen runt Cirkus Lorensberg valdes ut (Figur 9). Dessa fyra varianter ställdes sedan åter igen mot kontrollfrågorna för att ytterligare analyseras och diskuteras kring mer ingående. I utslagsprocessens sista steg undersöktes dessa fyra typologivarianter med syftet att ta reda på ungefär hur hög bebyggelsen skulle bli för varje enskild variant. Med resultatet av denna höjdundersökning som grund, tillsammans med den mer ingående analysen som utfördes i steget innan, valdes en typologivariant ut som bäst ansågs passa in i omgivningen runt Cirkus Lorensberg (Figur 10).

Byggnadshöjden beräknades med följande formel. Nedan ges även ett exempel på en uträkning av byggnadshöjden för en viss typologi.

Formel: BTA inom fastighetsområdet / Arean för ett våningsplan = Antal våningar

Exempel: 13 000 / 2000 = 6,5 = ca 6–7 våningar

Tillämpning och justering

Metoden *Tillämpning och justering* genomfördes med avsikt att fastställa den nya bebyggelsens övergripande utformning. Denna metod bestod av två moment. I det första momentet anpassades den valda byggnadstypologin till fastighetsområdet för Cirkus Lorensberg med hjälp av en 3d-modell av kvarteret och dess omgivning. Modellen skapades i modelleringsprogrammet SketchUp. Vid denna anpassning gjordes först ett antal mindre förändringar på den nya bebyggelsen som ansågs vara nödvändiga för att få bebyggelsen att passa in på platsen i så hög utsträckning som möjligt. När typologin anpassats till 3d-modellen analyserades och diskuterades kring den nya bebyggelsen med hänsyn till den information som framkommit i förstudien. Här noterades dels sådana aspekter som enligt förstudien hade en positiv inverkan på platsens promenadvänlighet, men också aspekter som kunde förbättras och utvecklas.

I det andra momentet utfördes ett antal justeringar på den nya bebyggelsen med målet att förbättra de aspekter som enligt analysen i det första momentet hade en negativ inverkan på platsens promenadvänlighet. Justeringarna implementerades direkt på den anpassade bebyggelsen i 3d-modellen. I processens sista skede framställdes ett antal perspektivbilder som presenterar det slutgiltiga resultatet. Här implementerades även ett exempel på gestaltning av de ej bebyggda delarna av fastighetsområdet. Perspektivbilderna framställdes med hjälp av 3d-modellen och renderades även sedan i Lumion.

CIRKUS LORENSBERG UR ETT HISTORISKT PERSPEKTIV

Här redovisas den information om platsens historia som framkommit i förstudien. Då den historiska bakgrunden är viktig att lyfta fram när ett område exploateras, har denna information blivit tilldelad ett eget kapitel. Här låg fokus på kvarteret som Cirkus Lorensbergs är en del av och mer specifikt vilka inrättningar och funktioner som har präglat området fram tills idag. Den historiska undersökningen gav en bättre kännedom om platsen och ledde dessutom till att flera viktiga aspekter att ta hänsyn till i utvecklingen av området har kunnat identifieras. Kapitlet bidrar även förhoppningsvis till att läsaren får en lite djupare förståelse för Cirkus Lorensberg och dess omgivning. Det inleds med en introduktion till kvarteret och dess historia, följt av korta texter som berättar om de inrättningar och funktioner som har funnits inom kvarteret. Avslutningsvis sammanfattas kapitlet där de viktigaste punkterna presenteras.

Kvarterets historia

(Stadshem 2021)

Stadsdelen Lorensberg har fått sitt namn efter Lorens Peterson som drev jordbruk inom området under mitten av 1700-talet. Under 1820-talet såldes marken till en vinhandlare vid namn Ewers som fick rättigheter av staden att driva värdshus. Ca 20 år senare köpte artilleriregementets musikdirektör Frans Cabré Lorensberg och förvandlade värdshuset till ett tivoli, vilket var startskottet för stadsdelens omvandling till att bli Göteborgs nya nöjescentrum. Efter en stadsplanetävling för Göteborgs expansion påbörjades anläggandet av den 45 meter breda Kungsportsavenyn i början av 1870-talet. Ca 50 år senare invigdes även Götaplatsen i samband med stadens 300-årsjubileum som utspelade sig år 1923.

Figur 11: Fotografi över Götaplatsen och Kungsportsavenyn. Bilden är tagen ca 1923, vilket är ett antal år innan den mycket ikoniska bronsskulpturen som föreställer Poseidon uppfördes i den runda springbrunnen mitt på Götaplatsen. Strax bortom byggnaden till höger i bild syns en del av Lorensbergsparken som den såg ut på 1920-talet (fotograf okänd ca 1923).

Figur 12: Nutida fotografi över Götaplatsen från ungefär samma vinkel som i Figur 11. Notera att Lorensbergsparken inte längre är synlig från denna vy (Karlzén 2021).

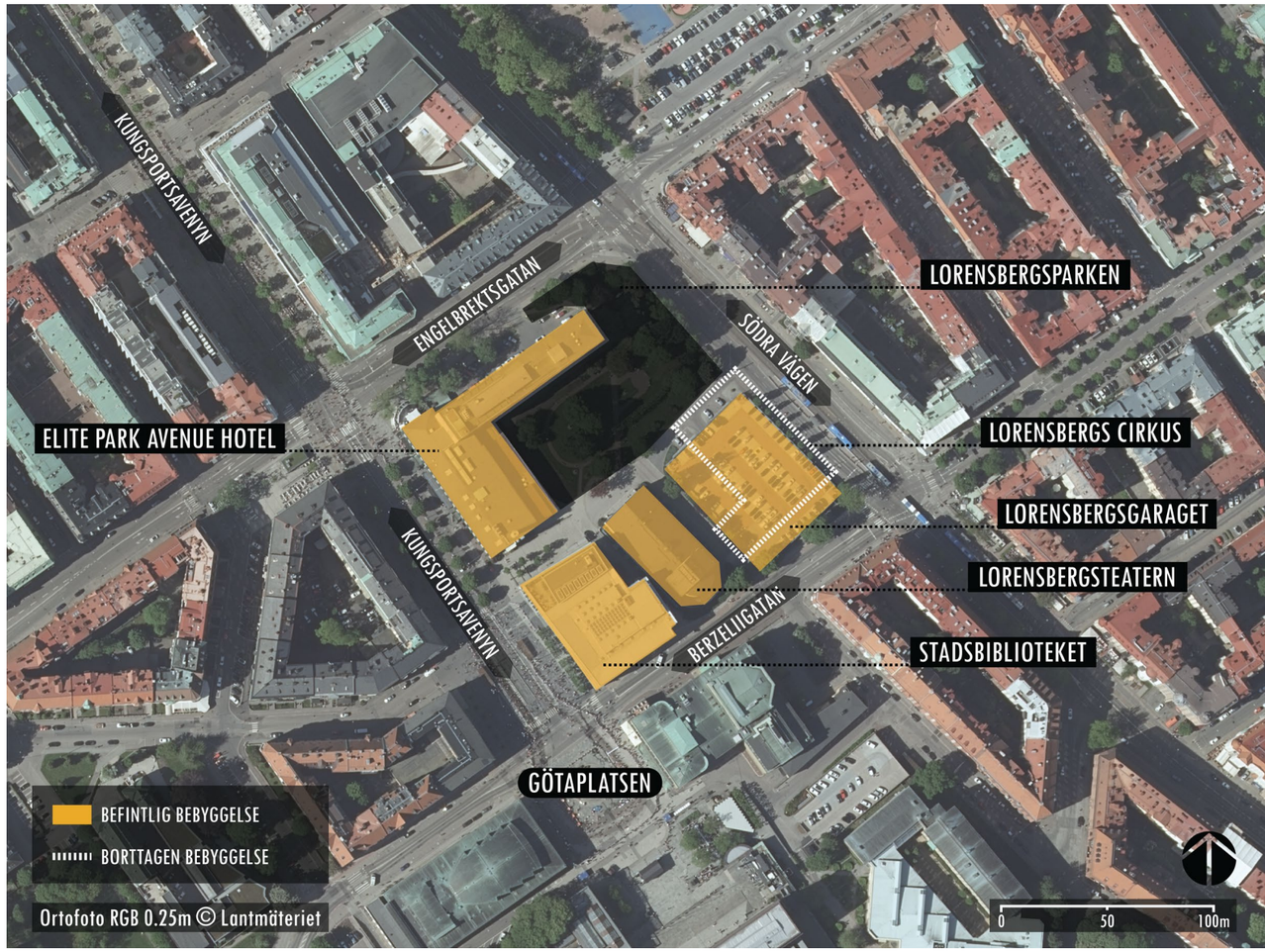

Figur 13: Översiktsbild av kvarteret. Befintliga byggnader markeras i orange, Lorensbergsparken i svart, och den vita streckade linjen markerar på ett ungefär området där Lorensbergs Cirkus en gång låg.

Lorensbergs Cirkus

(Strandner & Wall 2008)

År 1884 färdigställdes Lorensbergs Cirkus (Figur 14) för första gången i Lorensbergsparken i anslutning till korsningen Berzeliigatan – Södra Vägen. Den 9 januari år 1900 brann byggnaden dock ner, men ersattes omgående av en ny cirkusbyggnad på samma plats. Den nya cirkusen ritades av en arkitekt från Göteborg vid namn Gustaf Elliot. Under 1919 byggdes entrén om efter klagomål från bland annat recensenter som ansåg att lokalen såg alltför tråkig ut och att ”inte ett dugg av festligheter vilar över den” (Strandner & Wall 2008:17). Under åren som följde fick cirkusen genomgå flertalet renoveringar och ombyggnationer som förbättrade lokalernas skick, men den tappade dock aldrig karaktären av en klassisk och traditionell 1900-tals cirkus. 1969 togs beslutet att Lorensbergs cirkus skulle rivas efter att ha haft ständiga rivningshot hängande över sig under de sista åren. Många av cirkusens inredningsdetaljer, såsom logestolar, bänkar och strålkastare, donerades ut till entusiaster och olika föreningar. Under åren har byggnaden varit värd för många olika evenemang, framförallt cirkusar, men även teaterföreställningar och musikkonserter.

Figur 14: Fotografi på Lorensbergs Cirkus taget från Södra Vägen. Bilden är tagen 1969, samma år som byggnaden revs (Dimming 1969).

Figur 15: Lorensbergsparken sedd från korsningen Södra Vägen - Engelbrektsgatan. I andra änden av stråket kan ena kortsidan på Lorensbergsteatern urskiljas (Karlzén 2021).

Figur 16: Lorensbergsteatern som den ser ut idag, mer än 100 år efter att den stod klar. Bilden är tagen från insidan av kvarteret (Karlzén 2021).

Lorensbergsparken

(Göteborgs Stad 2005)

Lorensbergsparken (Figur 15) är ett mindre parkområde beläget i hjärtat av Lorensberg. I början av 1900-talet utgjorde parken ett mycket populärt nöjesetablissemang med flera olika kulturella inrättningar, som exempelvis cirkus, teater och restaurang. Området har genom åren genomgått flera förändringar i samband med vägdragningar och andra ingrepp i staden som lett till en minskning i yta. Idag är parken ca 800 m² stor och används framförallt av de som bor i nära anslutning till området, likt en så kallad fickpark.

Lorensbergsteatern

(Lorensbergsteatern 2015)

Lorensbergsteatern (Figur 16) uppfördes år 1916 av krögaren Sophus Petersén, som sedan tidigare drev värdshuset i Lorensbergsparken, och ansågs vid denna tidpunkt vara Europas modernaste teater med platser för ca 1000 personer. Hela teatern färdigställdes mycket snabbt på mindre än ett halvår, då Petersén ville kunna fortsätta servera mat och dryck till sina gäster i Lorensbergsparken. Byggnaden är ritad av arkitekten Karl M Bengtsson och byggdes i en stil som för tiden ansågs som mycket modern. Teatern var först tänkt att byggas i trä, men på grund av eventuell brandrisk ändrades detta och istället användes armerad betong och sten. Den 27 oktober 1916 ägde den första premiären rum på Lorensbergsteatern. Under åren har dess salong varit skådespelsplats för otaliga teaterföreställningar och fungerade även som biosalong under en period av drygt 50 år. 2016 fyllde teatern 100 år vilket firades med en stor välgörenhetsauktion av saker som donerats eller funnits på teatern under det senaste seklet. Lorensbergsteatern är ett mycket välbevarat exempel på tidigt svenskt teaterbyggande och anses dessutom vara historiskt viktig, både för Lorensbergsparken och för Göteborg som stad (Göteborgs Stad 2005).

Figur 17: Bilden visar Stadsbiblioteket och dess huvud-ingång längs med Kungsportsavenyn. Byggnaden fick sitt moderna utseende 2014 efter en renovering som pågick under två år (Karlzén 2021).

Stadsbiblioteket

Stadsbiblioteket (Figur 17) uppfördes 1967 och är därmed den yngsta av kulturinstitutionerna inom kvarteret (Göteborgs Stad 2005). Enligt Göteborgs Stad är byggnaden ritad av Lund & Valentin Arkitekter och omfattade från början en yta av ca 9000 m². Mellan 2012 och 2014 totalrenoverades biblioteket och en tillbyggnad på ca 3700 m² fördes upp (LINK Arkitektur 2021). Idag besöks biblioteket av mer än 1 miljon besökare varje år och byggnaden huserar många tusentals böcker på en yta av strax under 13 000 m² (LINK Arkitektur 2021).

Figur 18: Elite Park Avenue Hotel sett från korsningen Kungsportavenyn - Engelbrektsgatan (Karlzén 2021).

Elite Park Avenue Hotel

(Göteborgs Stad 2005)

Park Avenue Hotel (Figur 18) är ett hotell som uppfördes i slutet av 1940-talet efter en tävling som genomfördes 1946. Själva hotelldelen är ritad av arkitekten Nils Einar Eriksson och invigdes 1950. 1958 tillkom en restaurangdel och sedan dess har även ett antal mindre ingrepp gjorts. Park Avenue Hotel var ett mycket påkostat bygge vid tiden när det färdigställdes och har bland annat interiöra dekorer som är skapade av Evert Taube och Ragnar Sandberg. Vid årsskiftet 2004-2005 tog Elite Hotels över som ny operatör för verksamheten, därav hotellets nutida namn.

Figur 19: Lorensbergsgaraget som idag ockuperar stora delar av Cirkus Lorensberg. Bilden är tagen från insidan av kvarteret (Karlzén 2021).

Lorensbergsgaraget

(Göteborgs Stad 2005)

För att försöka lösa en del av den parkeringsbrist som uppstått i området runt Götaplatsen uppfördes 1994 Lorensbergsgaraget (Figur 19), som då var tänkt som ett provisoriskt parkeringsgarage. Garaget ligger på den plats som Lorensbergs Cirkus en gång låg innan det revs 1969. Totalt ryms ca 280 parkeringsplatser uppdelat på garagets två plan.

Sammanfattning historia

Baserat på den information som framkommit om platsens historia sammanfattas nedan de viktigaste punkterna att ta hänsyn till när ny bebyggelse förs upp inom Cirkus Lorensberg. Dessa punkter har tagits med i det fortsatta arbetet med denna uppsats.

- Lorensbergsteatern har stått på samma plats i över ett sekel och har en mycket karakteristisk arkitektur som är värd att bevara och lyfta fram. Byggnaden är dessutom belägen i direkt anslutning till Cirkus Lorensberg och det bör därför tas stor hänsyn till teatern när ny bebyggelse förs upp inom fastighetsområdet.
- Lorensbergsparken har ett förflutet som ett större, urbant parkområde som under många år har huserat en mängd olika nöjesetablissemang. Även om parken har minskat i storlek sedan 1900-talets början är den fortfarande mycket viktig ur ett rekreativt perspektiv, dels för de som är bosatta i närområdet, men även för människor som tillfälligt besöker området. Parken bör därför bevaras i så hög utsträckning som möjligt när Cirkus Lorensberg exploateras.
- Stadsbiblioteket är en tydlig punkt inom området som drar till sig mycket människor och är dessutom gratis och tillgängligt för alla. Detta ökar i sin tur Lorensbergsparkens betydelse då den kan fungera som en yta för sociala aktiviteter för bibliotekets besökare, speciellt under sommarhalvåret.

FÖRUTSÄTTNINGAR OCH MÖJLIGHETER INOM CIRKUS LORENSBERG

För att möjliggöra skapandet av en promenadvänlig miljö inom och runt Cirkus Lorensberg undersöktes platsen med avsikt att ta reda på vilka förutsättningar som råder där idag. Dessutom granskades de riktlinjer Göteborgs Stad har tagit fram för platsens och stadens utveckling, då det ansågs vara viktigt att ta hänsyn till den vision som kommunen har för stadens framtid när ny bebyggelse förs upp. Även information om faktorer som främjar den upplevda promenadvänligheten i urban miljö har sammanställts. I följande kapitel redovisas den information som framkommit i dokumentstudie, litteraturöversikt och slutligen inventering och analys, bortsett från informationen om platsens historia. Kapitlet inleds med en sammanställning av kommunens vision för Cirkus Lorensberg och även generella riktlinjer gällande platsens och stadens utveckling i stort. Sedan följer information om Cirkus Lorensbergs förutsättningar, kommunens riktlinjer och promenadvänliga faktorer. För tydlighetens skull är denna information indelad i fem olika kategorier. Dessa kategorier är *Bebyggelse och kvartersstruktur*, *Rörelsestråk och siktlinjer*, *Tillgänglighet och platser för sociala möten*, *Funktioner och verksamheter* och slutligen *Grönstruktur*. Kapitlet avslutas med en sammanfattning där de punkter som är viktigast att ta hänsyn till i det fortsatta arbetet presenteras.

Vision Cirkus Lorensberg

I den framtida utvecklingen av området lägger Göteborgs Stad stort fokus på de urbana kvaliteter som ska tillföras på platsen, där syftet är att skapa nya mötesplatser och målpunkter genom utvecklingen av nya Cirkus Lorensberg och på så sätt även förbättra och förstärka övriga kvarteret (Göteborgs Stad 2016). För att på ett så bra sätt som möjligt kunna binda samman platsen med övriga staden har Göteborgs Stad betraktat området i tre olika skalor: *Staden*, *kvarteret*, och *platsen/fastigheten*. De tre punkter som följer nedan är hämtade från en markanvisningsannons för Cirkus Lorensberg (Göteborgs Stad 2016) där texten sedan har omformulerats.

Staden

I arbetet mot en hållbar och livskraftig stad har Göteborgs Stad identifierat tre viktiga inriktningar. Genom att skapa estetiskt tilltalande stråk som människor uppskattar och stärka urbana samband och kopplingar ökar stadens sammanhållenhet och trygghet samtidigt som segregationen minskar. Johannebergsgatan, tillsammans med Engelbrektsgatan, Berzeliigatan och Södra Vägen spelar viktiga roller i den framtida utvecklingen av en finmaskig gatustruktur med nya funktioner och aktiva bottenvåningar. Det urbana vardagslivet med närhet mellan boende och olika funktioner, och trygga, gröna miljöer som uppmuntrar människor till att gå och cykla är mycket viktigt. Det finns idag flertalet kulturella inrättningar inom området, som bibliotek, museum och universitet, vilket skapar ett behov av offentliga mötesplatser och andra kontaktytor.

Kvarteret

Ny bebyggelse inom kvarteret ska ha varierande funktioner och stärka områdets karaktär. Nya stråk och platser ska bidra med att hålla ihop stadsdelen, framhäva dess identitet och länka samman kvarteret med omgivningen. Befintliga platser inom kvarteret används idag mycket sparsamt och ska därför utvecklas för att sedan kunna fungera som komplement till framtida stadsrum. Parken ska ta inspiration från historien vid dess vidare utveckling.

Platsen/Fastigheten

Gestaltning av ny bebyggelse ska spegla samtiden med fokus på att bibehålla en öppenhet och tillgänglighet mot omgivningen. Det är viktigt att Berzeliigatan, Södra Vägen och Engelbrektsgatan upplevs som aktiva och öppna för människor som rör sig inom dessa gaturum. Bottenvåningar i den nya bebyggelsen ska utgöras av både stora och små lokaler. Boenden ska vara ekologiskt hållbara med en låg miljöbelastning.

Generella principer för innerstaden

Nedan listas ett antal fokuspunkter (Göteborgs Stad 2009a:112) som ligger till grund för den fortsatta utvecklingen av Göteborgs innerstad, som Lorensberg är en del av.

- Innerstaden ska karaktäriseras av en hög täthet och ett blandat innehåll.
- Funktioner såsom t.ex. evenemang, utbildning, kultur och bostäder ska rymmas i innerstaden.
- Bostadsinnehållet bör öka.
- Kollektivtrafik, gående och cyklande ska prioriteras.
- De kulturhistoriska värdena ska värnas om och hänsyn till dessa ska tas vid nybyggnation.
- Utformningen av ny arkitektur ska avvägas mot karaktären i den traditionella bebyggelsen.
- Parkerna ska värnas och utvecklas för rekreation och en hälsosam stadsmiljö.

Attraktiv stadsmiljö – mål och strategier

I den gällande översiktsplanen för Göteborg listar Göteborgs Stad ett antal punkter med mål och strategier (Göteborgs Stad 2009a:59) som ska vara till hjälp i planerandet och utvecklingen av en attraktiv stad. Lorensberg är beläget i centrala Göteborg och kan därmed kategoriseras som ”stadsmiljö”. Därför anses dessa punkter vara viktiga att ta hänsyn till i arbetet med denna uppsats.

I översiktsplanen beskrivs det att Göteborgs attraktivitet som stad ska öka genom att:

- Utformningen av gator och platser bidrar till att stärka stadens identitet och ge möjlighet till möten mellan människor.
- Öka möjligheterna till ett rikt stadsliv som kännetecknas av komplexitet, med många funktioner som blandas i ett område och en visuell mångfald.
- Stadens rum planeras framförallt utifrån människans sätt att röra sig till fots och på cykel.
- Stadens stadsbyggande, i både helhet och detaljer, genomsyras av en strävan mot ett mer miljöanpassat byggande.
- Vatten och grönt tas tillvara och utvecklas som resurser i stadsbyggandet.
- Stränder, hav, sjöar, älv och åar är tillgängliga för alla.
- Vid planläggning av stora omvandlingsområden skapa planmönster och markanvisningar så att områdena kan få en varierad utveckling.
- Utforma nya byggnader så att de berikar staden med hänsyn till de historiska spåren, den omgivande bebyggelsen och människors behov.
- Olika förutsättningar och värden i staden tas tillvara vid stadsutvecklingen.

Förutsättningar inom Cirkus Lorensberg kopplat till kommunens riktlinjer och promenadvänliga faktorer

För att lättare kunna ta fram, bearbeta och analysera informationen i följande kapitel har den sammanställts i fem olika kategorier. Dessa kategorier är *Bebyggelse och kvartersstruktur*, *Rörelsestråk och siktlinjer*, *Tillgänglighet och platser för sociala möten*, *Funktioner och verksamheter* och slutligen *Grönstruktur*. Varje kategori delas in i fyra underrubriker. Dessa är *Kommunens riktlinjer*, *Promenadvänliga faktorer*, *Inventering* och *Analys*. Först presenteras information från kommunala dokument angående stadens utveckling (exempelvis Göteborgs översiktsplan) kopplat till respektive kategori. Sedan följer framtagen information om promenadvänliga faktorer som även här har kunnat kopplas till varje enskild kategori. Vidare redogörs för resultatet av en övergripande inventering som gjorts för att ta reda på hur situationen ser ut på platsen idag inom den aktuella kategorin. Avslutningsvis presenteras även en kort analyserande text som berättar hur Cirkus Lorensberg förhåller sig till denna information, till exempel vad som bör bevaras och vad som kan förbättras, för att på så sätt kunna ta bättre beslut om den nya bebyggelsens placering och utformning.

Bebyggelse och kvartersstruktur

Nedan redovisas framtagen information kopplat till bebyggelse och kvartersstruktur.

Kommunens riktlinjer

Enligt Göteborgs Stad (2009a) är skala är ett av de två viktigaste begreppen att ta hänsyn till när det gäller bebyggelse i urbana miljöer. De beskriver skala som ett slags mått vid jämförelsen mellan ny och befintlig bebyggelse och mer specifikt hur dessa förhåller sig till varandra, med avseende på bland annat hushöjder, gatubredder och olika proportioner. Det andra begreppet är täthet, något som enligt översiktsplanen för Göteborg kan mätas både kvantitativt och kvalitativt. Kvantitativ täthet syftar exempelvis på den totala ytan av en byggnad i förhållande till en viss markyta, medans kvalitativ täthet innefattar faktorer som på något sätt bidrar till den upplevelsemässiga tätheten som exempelvis utblickar och inslag av vegetation (Göteborgs Stad 2009a). Enligt kommunen kan den kvalitativa tätheten i hög grad påverkas av byggnadshöjd och av husens placering, bland annat med avseende på rumsupplevelser och klimatet runt huskropparna. De menar att en hög täthet ofta associeras med höga byggnader, men att det dock är möjligt att skapa en hög faktisk täthet även med måttliga hushöjder.

Att ny bebyggelse i stora drag ska anpassas arkitektoniskt till sin omgivning är något som Göteborgs Stad (2009a) trycker på i stadens fortsatta utveckling. De förtydligar dock att det inte handlar om att försöka efterlikna den redan byggda miljön, utan snarare att nya hus förhåller sig till sin omgivning på ett sätt som upplevs positivt och intressant. I kontrast till detta skriver de även att det ibland kan vara berättigat att ny bebyggelse kontrasterar mot den befintliga miljön, så länge som det tillför något positivt till platsen.

Promenadvänlighet

För att skapa urbana miljöer med en hög grad av promenadvänlighet bör förhållandet mellan byggnadshöjd och gatubredd ligga någonstans mellan 1:1,5 och 1:2 (Singh 2016). Huskroppar med hela, sammanhängande fasader har generellt en positiv inverkan på människors upplevelse av den byggda miljön då detta skapar en känsla av rumslighet och omslutenhet (Speck 2013). Även Jacobs (1961) lyfter fram väl definierade gränser som något positivt och menar att detta också bidrar till att trygghetskänslan hos människor har en tendens att öka. Genom att dra in de övre våningsplanen något kan den upplevda promenadvänligheten öka ytterligare då bebyggelsen fortsätter att fungera som rumsbildande element, dock utan att uppfattas som alltför överhängande och därmed riskera att skapa en miljö som känns otrygg (Ewing & Handy 2009).

Inventering

Bebyggelsen i kvarteren runt Cirkus Lorensberg varierar i byggnadsperiod med både äldre och nyare inslag. De flesta hus i omgivningen består av ca 5–7 våningar vilket innebär en byggnadshöjd på ca 16-22m, beräknat på en 4m hög bottenvåning och 3m per våning för resterande våningsplan. Merparten av bebyggelsen består av bostadshus med aktiva bottenvåningar (butiker, caféer, restauranger etc.). De omkringliggande kvarteren är överlag uppbyggda av geometriska strukturer, men skiljer sig åt i form och storlek. Så gott som alla bostadskvarter runt Cirkus Lorensberg definieras av sammanhängande byggnadskroppar som helt omsluter en eller flera bostadsgårdar. Ett fåtal av de omgivande kvarteren består av bebyggelse med kulturell inriktning, exempelvis Konserthuset och Göteborgs Konstmuseum som är belägna runt Götaplatsen strax söder om Cirkus Lorensberg. Inom kvarteret som Cirkus Lorensberg är en del av återfinns Lorensbergsteatern, Göteborgs Stadsbibliotek och Elite Park Avenue Hotel. Inom fastighetsområdet ligger idag Lorensbergsgaraget.

Analys

Gällande begreppet täthet i urbana miljöer, som Göteborgs Stad nämner i översiktsplanen, kommer den kvantitativa delen ej att påverkas vid placering och utformning av den planerade bebyggelsen inom Cirkus Lorensberg, detta på grund av att det redan är bestämt hur stor BTA som ska utgöras av bostäder. Enligt kommunen kommer däremot den kvalitativa tätheten inom området att kunna påverkas till viss del. Det kommer dessutom att behövas ta ställning till om den nya bebyggelsen ska kontrastera eller smälta samman med den befintliga bebyggelsen. Med tanke på det starka formspråk som omkringliggande bostadsbebyggelse har i området, och som även är mycket karakteristiskt ur ett historiskt perspektiv, kan platsen potentiellt gynnas av att den nya bebyggelsen ges ett liknande formspråk.

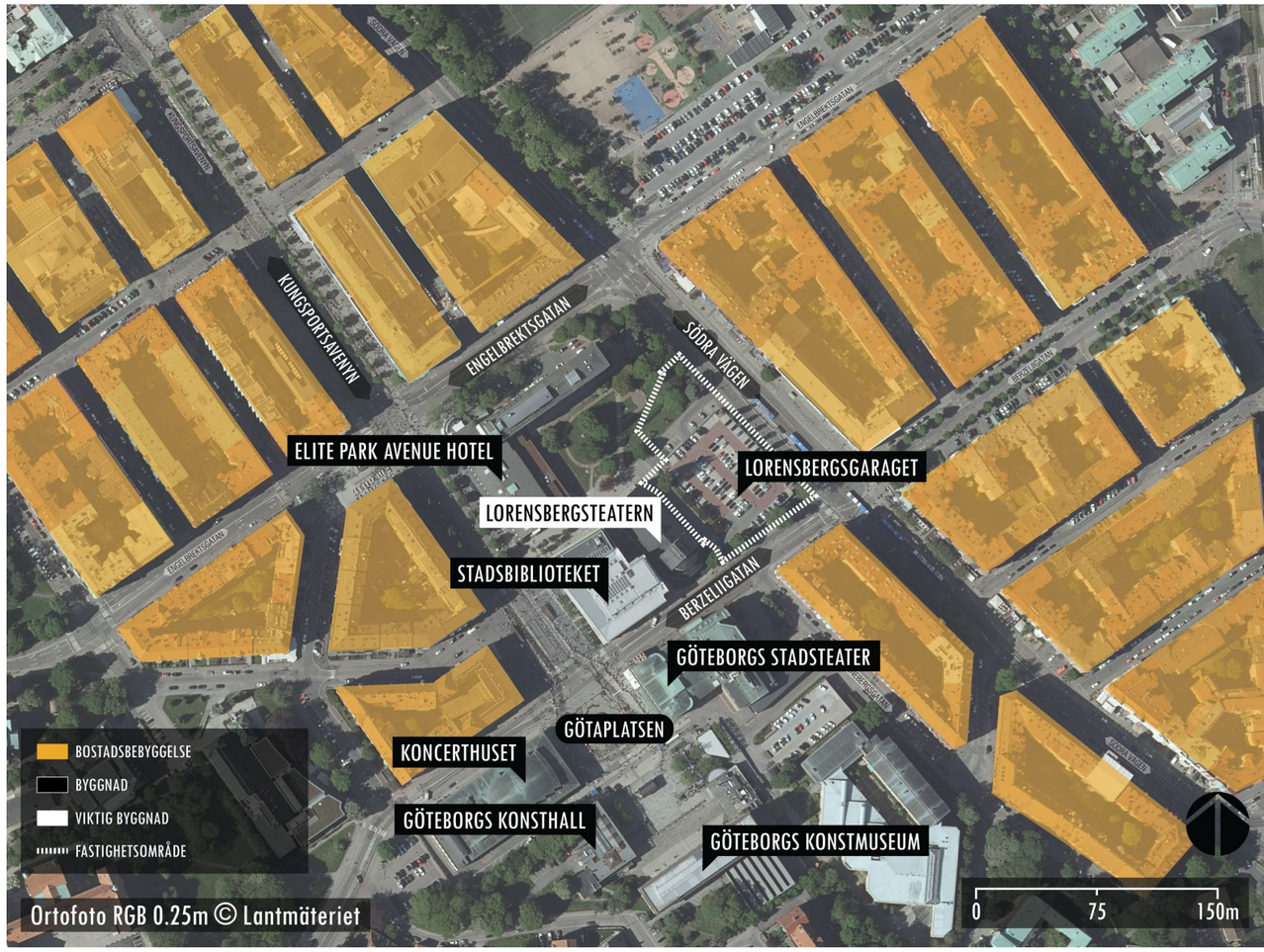

Figur 20: Bebyggelsen runt Cirkus Lorensberg utgörs till största del av bostäder (orange markering), delvis med aktiva bottenvåningar. Inom kvarteret och även i söder präglas bebyggelsen av verksamheter med inriktning på konst, musik eller kultur. Enligt informationen om platsens historia är Lorensbergsteatern speciellt viktig att ta hänsyn till när ny bebyggelse förs upp (vit tagg).

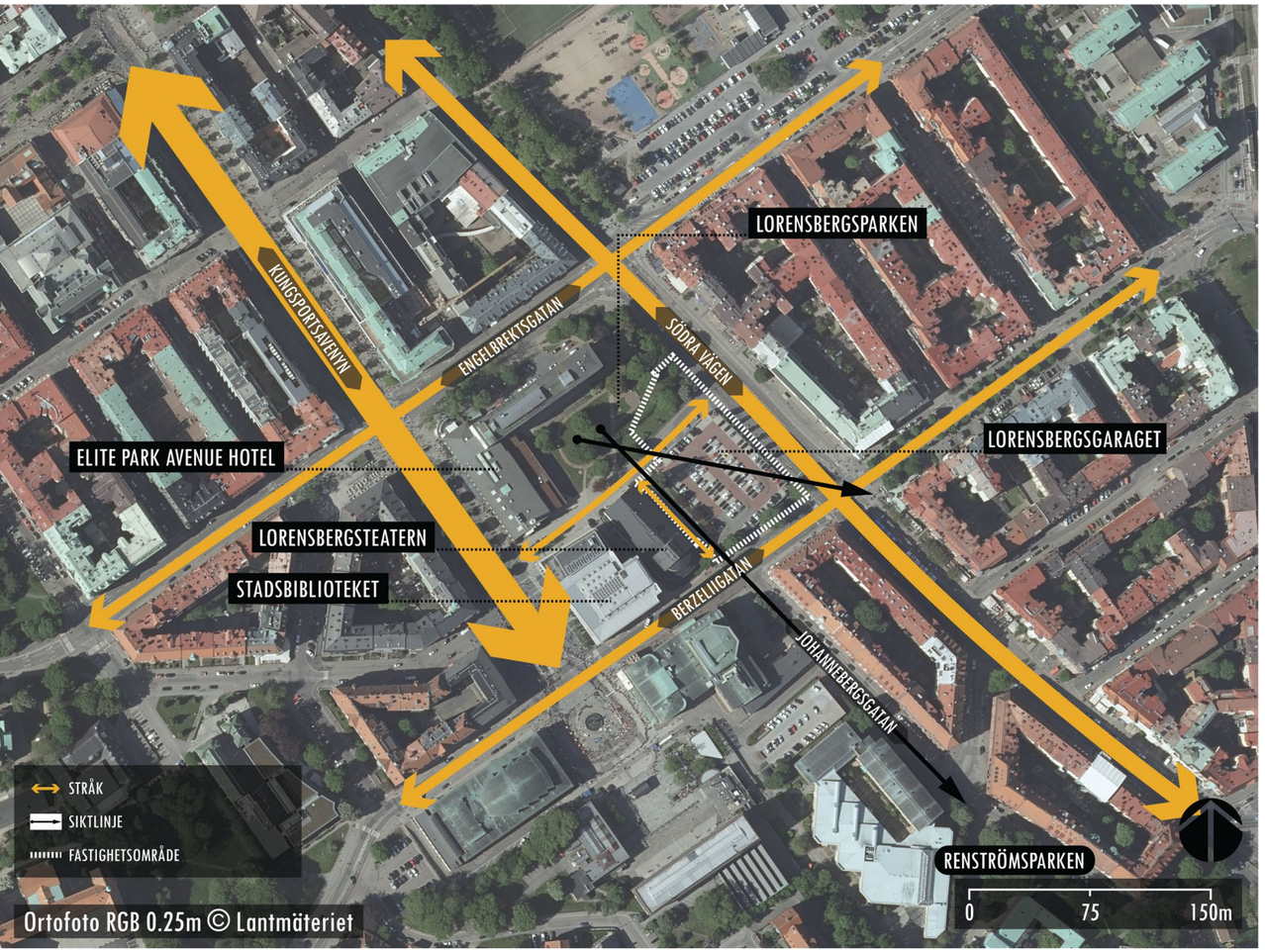

Figur 21: Rörelsestråk inom och i anslutning till Cirkus Lorensbergs kvarter (orange dubbelsidig pil). Tjockleken på linjen motsvarar stråkets storlek och aktivitet. De två siktlinjer som identifierats (svart pil) utgår båda från Lorensbergsparken.

Rörelsestråk och siktlinjer

Nedan redovisas framtagen information kopplat till rörelsestråk och siktlinjer.

Kommunens riktlinjer

Enligt Göteborgs Stad (2009a) behöver en attraktiv stad ha en bra balans mellan utrymmen där trafik får vistas och de olika rum som finns till för människors rörelse, dock menar de att vissa avvägningar bör göras i förhållandet mellan dessa utrymmen exempelvis gällande trygghetsaspekter, säkerhet och framkomlighet. De menar också att upplevelsen av en tät, urban miljö ökar då bebyggelsen och dess fasader får kontakt med de ytor där gående vistas. Översiktsplanen för Göteborg förtydligar att villkoren för den gående människan ska vara den styrande faktorn i allt planarbete för staden (Göteborgs Stad, 2009a). Även storskaliga aspekter som exempelvis siktlinjer längs gångstråk beskriver kommunen som något viktigt att förhålla sig till i utvecklingen av en attraktiv stad.

Promenadvänlighet

Genom att bottenvåningen i en byggnad består av en stor andel fönster kan graden av promenadvänlighet öka för stråket utanför (Ewing et al. 2016). Gångstråk som är linjära och där det dessutom är möjligt att se hela stråket från båda ändar kan upplevas som förutsägbart och ointressant (Gehl 2010). För att göra ett stråk mer spännande förespråkar Gehl bland annat brutna siktlinjer och stråk som är icke-linjära för att på så sätt uppmuntra fotgängare till att fortsätta promenera och upptäcka nya vyer. Dock skriver författaren även att människor generellt ogillar omvägar och därför ofta letar efter den kortaste vägen mellan punkt A och punkt B. Tydliga fokuspunkter i urbana miljöer som bidrar med orienterbarhet och som skapar ett mål för fotgängare att röra sig mot kan ge en positiv effekt på den upplevda promenadvänligheten inom ett område (Jacobs 1961). Dessutom skriver Jacobs att siktlinjer som skapar kopplingar mellan olika fokuspunkter har en tendens att ytterligare öka promenadvänligheten.

Inventering

Cirkus Lorensberg definieras av Södra Vägen i nordost och Berzeliigatan i sydost (se Figur 21). Längs dessa två stråk rör det sig bilar, cyklar och fotgängare. Längs Södra Vägen, som är den livligare gatan av de två, rör det sig även busstrafik.Väster om kvarteret ligger Kungsportsavenyn som är ett långt och relativt brett esplanadstråk med många olika funktioner i den omkringliggande bebyggelsen och där det ofta rör sig mycket människor. Rakt igenom kvarteret finns ett mindre stråk som kopplar samman Södra vägen och Kungsportsavenyn. Detta stråk går mellan det befintliga Lorensbergsgaraget och Lorensbergsparken, längs med kortsidan på Lorensbergsteatern, och sedan genom en passage mellan Stadsbiblioteket och Elite Park Avenue Hotel innan det till slut får kontakt med Kungsportsavenyn. Den del av stråket som är beläget framför teatern och i passagen mellan biblioteket och hotellet betecknas som torgyta, och är enligt Göteborgs Stad (2009c) ett allmänt stråk för fotgängare och cyklister. Det finns även en bredare passage mellan teaterns långsida och garaget som går från Berzeliigatan fram till Lorensbergsparken. Genom denna passage finns en lång siktlinje, sett inifrån parken, i sydostlig riktning längs med Johannebergsgatan och upp mot Renströmsparken och en del av Göteborgs Universitet. Det finns potentiellt även en siktlinje från Lorensbergsparkens inre ut mot korsningen Södra Vägen-Berzeliigatan, där det ofta är mycket aktivitet och där hörnbebyggelsen utgör en mindre målpunkt. Denna siktlinje är dock skymd i dagsläget på grund av Lorensbergsgaraget.

Analys

Inom gaturummet som ansluter till Cirkus Lorensberg längs Södra vägen finns stora möjligheter att skapa en tät gatumiljö med väl definierade gränser som i första hand är anpassad för fotgängare. Enligt projektramen ska bottenvåningarna i bostadshusen inom Cirkus Lorensberg utgöras av diverse verksamheter och kommer därför till största del att bestå av fönster vilket kan ge positiva effekter på områdets grad av promenadvänlighet. Det stråk som rör sig rakt genom kvarteret mellan Södra Vägen och Kungsportsavenyn anses vara ett mycket viktigt stråk då det skapar möjligheter för fotgängare att upptäcka kvarterets inre delar och framförallt Lorensbergsparken. Stråket är dock linjärt vilket riskerar att det upplevs som ointressant.

Den siktlinje som sträcker sig från Lorensbergsparken upp mot Renströmsparken anses vara värd att bevara då denna skapar en koppling mellan de två parkerna och där Renströmsparken dessutom fungerar som en grön fokuspunkt. Den potentiella siktlinjen från Lorensbergsparken ut mot korsningen Södra Vägen-Berzeliigatan är svår att värdera i nuläget då den är skymd av Lorensbergsgaraget.

Figur 22: Ytor inom och runt Cirkus Lorensberg där olika typer av sociala möten kan tänkas ske (orange markering). Lorensbergsparken och Stadsbiblioteket anses vara offentliga mötesplatser (vit tagg). Inom Cirkus Lorensbergs kvarter finns ett antal mindre platser lämpliga för sociala möten (orange cirkel), de flesta belägna inom parkområdet.

Tillgänglighet och platser för sociala möten

Nedan redovisas framtagen information kopplat till tillgänglighet och platser för sociala möten.

Kommunens riktlinjer

Enligt Göteborgs Stad (2009a) är sociala mötesplatser i både små och stora sammanhang lika viktiga som hjälper till att stärka Göteborgs mycket innehållsrika kulturhistoria. I översiktsplanen för Göteborg skriver de också att platser där människor kan mötas och umgås är mycket viktiga inslag i urbana miljöer, och att dessa platser ska vara öppna och tillgängliga för alla stadens invånare, oavsett etnicitet, ålder och kön. Om det finns möjligheter för alla att mötas inom staden, exempelvis på torg och i parker, kan nya sociala kontakter skapas och människor mellan olika delar av samhället träffas, vilket på sikt kan leda till en tryggare stad där fördomar, exkludering och stigmatisering tar mindre plats, skriver Göteborgs Stad.

Promenadvänlighet

Visuell kontakt med olika element i staden är en mycket viktig faktor vid skapandet av platser som gynnar sociala möten (Gehl 2010). Med olika element syftar författaren bland annat på människor, träd och vegetation, byggnader och andra saker i urbana miljöer som kan vara intressanta att titta på. Gehl påstår även att visuell kontakt mellan gaturum och insidan av byggnader, exempelvis genom att ha en stor andel fönster och offentliga verksamheter i bottenvåningen, är något som inbjuder till sociala möten. Genom att anlägga ramper istället för trappor, eller att erbjuda människor ett alternativ till trappor i form av en ramp, kan öka tillgängligheten inom ett område och därmed få en plats att upplevas som mer promenadvänlig (Salam et al. 2020).

Inventering

Större delen av Cirkus Lorensbergs yta upptas idag av Lorensbergsgaraget. I Lorensbergsparken finns ett antal platser där möten i en lite mindre skala kan ske. I mitten av parken finns en grusbelagd yta med ett antal sittbänkar runt en cirkulär perennplantering. Det finns även sittbänkar längs den grusväg som följer fasaden på Elite Park Avenue Hotel. Längs med samma grusväg finns en yta belagd med konstgräs där det står ett antal skulpturer. Ytan omsluts av en bred träram. Både skulpturer och träram är utformade i en höjd som är lämplig att sitta på. Lorensbergsparken består till stor del av gräsytor vilka i sig kan uppmuntra till sociala möten och socialt umgänge, framförallt under den varmare delen av året. Strax utanför Lorensbergsparkens gränser, framför Lorensbergsteaterns kortsida och huvudingång, finns en sammanhängande sittbänk som omringar ett träd. I passagen mellan Stadsbiblioteket och hotellet står fem mindre träd vars växtbäddar omsluts av stenkanter och trätäckta stenkanter som är lämpliga att sitta på. Ur ett mer storskaligt perspektiv är Stadsbiblioteket och Lorensbergsparken platser där människor kan mötas. I omgivningen runt Cirkus Lorensberg och dess kvarter finns Götaplatsen, Kungsportsavenyn och Heden belägna där alla dessa platser kan ses som tydliga mötesplatser. Inom Cirkus Lorensberg finns idag en trappa belägen som kopplar ihop Berzeliigatan och passagen mellan Lorensbergsgaraget och Lorensbergsteatern. Trappan hjälper till att jämna ut nivåskillnaden mellan de inre delarna av kvarteret och Berzeliigatan.

Analys

Cirkus Lorensberg ligger intill korsningen Södra Vägen-Berzeliigatan. Genom att koppla samman dessa gaturum och insidan av området får människor som vistas inom Cirkus Lorensberg kontakt med gatulivet utanför och de mänskliga aktiviteter som utspelas där. Att fastighetsområdet även får visuell kontakt med Lorensbergsparken är viktigt då vyer av träd och grönska främjar sociala möten. Enligt projektramen ska den planerade bostadsbebyggelsen inom fastighetsområdet innehålla verksamheter i bottenvåningen och bör resultera i att en större andel av fasaden kommer att bestå av fönster, vilket kan göra att platsen inbjuder till sociala möten i högre grad.

Figur 23: Fördelning av de olika funktioner som idag finns inom och i närheten av Cirkus Lorensberg.

Funktioner och verksamheter

Nedan redovisas framtagen information kopplat till funktioner och verksamheter.

Kommunens riktlinjer

Enligt översiktsplanen för Göteborg ökade antalet verksamma inom företag med kontor i Göteborgsregionen markant under det första decenniet av 2000-talet, vilket har lett till ett högre tryck på attraktiva lokaliseringar i de centrala delarna av staden (Göteborgs Stad 2009a). På grund av detta trycker Göteborgs Stad på vikten av att komplettera områden i innerstaden och skapa en variationsrik miljö där både bostäder och företagslokaler får plats. De skriver även att lokaler med olika funktioner gärna får vara lokaliserade mellan områden av olika karaktär så att nya möten kan uppstå.

Promenadvänlighet

För att kunna skapa promenadvänliga städer bör bostäder vara den funktion som tar störst plats i urbana miljöer, då det främst är närvaron av människor som bidrar till att städer upplevs som aktiva och livfulla (Speck 2013). Även en stor variation av funktioner i staden tenderar att få människor att promenera i en högre utsträckning än om miljön är monoton (Saelens & Handy 2008; Ewing & Handy 2009). Saelens & Handy menar att detta framförallt beror på att närområdet då har ett större utbud av potentiella destinationer för fotgängare, som exempelvis shopping, kollektivtrafik, rekreation och andra aktiviteter. Även Gehl (2010) lyfter fram en mångfald och variation av funktioner som något positivt då det bidrar till ett mångfacetterat samhälle som erbjuder möjligheter för vardagliga, sociala och rekreativa aktiviteter i den urbana miljön.

Inventering

Inom Cirkus Lorensberg, dess kvarter och i dess omgivning finns idag en variation av olika funktioner och verksamheter. Fastighetsområdet består till största del av kommunala parkeringsplatser i form av Lorensbergsgaraget (Parkering Göteborg 2021). Inom kvarteret som Cirkus Lorensberg är en del av finns två verksamheter med kulturell inriktning, en av de är Lorensbergsteatern som är en teaterbyggnad som ägs av företaget Higab som i sin tur ägs av Göteborgs Stad (Higab 2015a; b), och även Stadsbiblioteket, som är ett av de större kommunala biblioteken i Göteborg. Inom kvarteret finns även Elite Park Avenue Hotel, ett privat hotell som ägs av den svenska hotellkedjan Elite Hotels of Sweden (Elite Hotels of Sweden 2021). Genom Lorensbergsparken tillförs kvarteret även en möjlighet för rekreation i form av gröna ytor, vegetation och sittplatser. De omkringliggande kvarteren utgörs till stor del av bostadshus med aktiva bottenvåningar som innehåller bland annat caféer, restauranger och diverse butiker. I anslutning till större gator och stråk består i princip hela bottenvåningen av olika inrättningar, ett exempel på detta är den fasad som vetter ut mot Södra Vägen mittemot Lorensbergsgaraget och Lorensbergsparken. Den andel av bottenvåningen i varje hus som utgörs av verksamheter minskar allteftersom gatan utanför blir mer privat och mindre aktiv, exempelvis mindre gator som skär genom kvarteren. Omkring Götaplatsen som är beläget strax söder om Cirkus Lorensberg och dess kvarter finns fyra olika kulturella verksamheter som huvudsakligen riktar in sig på konst, musik eller teater. Dessa är Göteborgs Stadsteater, Göteborgs Konstmuseum, Konserthuset och Göteborgs Konsthall. I anslutning till dessa byggnader ligger Högskolan för Scen och Musik, som är en del av Göteborgs Universitet. Direkt norr om Cirkus Lorensbergs kvarter ligger Heden som är en stor, öppen yta med fokus på framförallt idrott och hälsa (Göteborgs Stad 2021). Längs med både Södra Vägen och Kungsportsavenyn i höjd med fastighetsområdet finns var sin busshållplats belägen.

Analys

Det finns idag en stor variation av olika funktioner runt Cirkus Lorensberg, både inom kvarteret och i närliggande områden, vilket främjar den upplevda promenadvänligheten på platsen. Bostadsbebyggelsen dominerar i närområdet, men här finns även inslag av kultur, idrott, skola, restauranger, butiker med mera. Lorensbergsparken erbjuder en viss möjlighet till rekreation, samtidigt som det finns kollektivtrafikanslutningar på två platser i närheten av kvarteret. Detta gör Cirkus Lorensberg med omgivning till ett mångfacetterat område med ett stort utbud av olika samhällsfunktioner, och i detta avseende en relativt promenadvänlig miljö. Det ska dock tilläggas att det inom Cirkus Lorensbergs kvarter ännu inte finns några bostäder, vilket innebär att den planerade bostadsbebyggelsen kommer att öka mängden funktioner inom kvarteret och därmed potentiellt ytterligare öka platsens upplevda grad av promenadvänlighet.

Figur 24: Grönstrukturen inom kvarteret som Cirkus Lorensberg är en del av. Förutom den vegetation som återfinns inom Lorensbergsparken innehåller kvarteret två trädgrupper (orange markering med svart bård) och två accentliknande träd (orange cirkel med vit bård) som båda kontrasterar mot sin omgivning antingen i färg eller i form och storlek. De svarta linjerna markerar grupper av träd som tillsammans bildar rader. Linjen i norra delen av parken förtydligar den rad av stora träd som skapar en delvis transparent barriär ut mot Södra Vägen och Engelbrektsgatan.

Figur 25: Grönstrukturen runt Cirkus Lorensberg ur ett övergripande perspektiv. Platsen omringas av ett antal större park- och grönområden. Den tätare av de streckade linjerna markerar ett stråk med sammanhängande grönska. De glesare streckade linjerna markerar stråk som är mestadels hårdgjorda med rader av stadsträd. Vasaparken och Renströmsparken kopplas samman till viss del genom sporadisk grönska.

Grönstruktur

Nedan redovisas framtagen information kopplat till grönstruktur.

Kommunens riktlinjer

I dokumentet *Grönstrategi för en tät och grön stad* (Göteborgs Stad, 2014) beskriver Göteborgs Stad de mål och strategier som kommunen har arbetat fram gällande stadens utveckling med fokus på grönstruktur. Där nämns två huvudsakliga mål som ligger till grund för stadens gröna karaktär:

- *Socialt mål* – Göteborg är en tät och grön stad där de offentliga platserna bidrar till ett rikt och hälsosamt stadsliv.
- *Ekologiskt mål* – Göteborg är en tät och grön stad med ett rikt växt- och djurliv och där ekosystemens tjänster tas tillvara.

Förutom de socialt och ekologiskt hållbara aspekterna beskriver grönstrategin även hur Göteborg ska utvecklas till en grön stad ur ett ekonomiskt hållbart perspektiv, samtidigt som staden hela tiden ska förtätas.

Göteborgs Stad (2014) beskriver grönområden som mycket viktiga inslag i den byggda miljön, bland annat ur ett socialt perspektiv där de fungerar som mötesplatser för människor från olika delar av staden, vilket kan stärka sociala samband i samhället och även hjälpa till att motverka segregering. Vidare skriver de att både små och stora parker i staden är lika viktiga och att de tillsammans kan stärka Göteborgs identitet. Även grönytor i närheten av bostäder är viktiga då detta tenderar att främja ett fysiskt aktivt liv och är speciellt viktiga för barn och äldre som kan ha svårt att ta sig längre sträckor. För att en grönyta ska räknas som bostadsnära natur måste den vara minst 0,2 hektar stor. Enligt kommunen är det också mycket viktigt med attraktiva grönområden, där attraktiviteten bland annat beror på områdets strategiska läge. Fortsättningsvis skriver de om vikten att ta hänsyn till befintliga kulturhistoriska karaktärsmiljöer i staden.

Promenadvänlighet

Parker kan hjälpa till att öka människors livskvalitet, både ur ett socialt och mentalt perspektiv (Chiesura 2004). Fickparker i urbana miljöer kan dessutom gynna människors mentala återhämtning (Nordh 2010). Närvaron av träd i urbana miljöer kan ha en positiv inverkan på graden av promenadvänlighet och kan därmed exempelvis göra bostäder mer attraktiva och även öka livskraftigheten för butiker och andra verksamheter i omgivningen (Speck 2013). Speck påstår också att träd kan öka den upplevda tryggheten för människor som rör sig i staden. Urbana träd kan även bidra med skugga under varma årstider och fungera som utmärkande element i byggda miljöer (Gehl 2010). Vidare kan träd och större buskar användas för att humanisera och jämna ut kontrasten mellan olika skalor, exempelvis gentemot höga byggnader, och därmed öka den positiva upplevelsen för fotgängare (Ewing & Handy 2009). Dessa kan dessutom definiera gränser och skapa rumslighet, och därmed fungera som komplement till byggnader och murar (Ewing et al. 2006; Singh 2016).

Inventering

Inom fastighetsgränsen för Cirkus Lorensberg finns idag ett antal träd där de flesta står i gräsbelagda ytor. Dessa träd är främst uppdelade i två rader, en på vardera sida om Lorensbergsgaraget. Den rad som står parallellt med Södra Vägen består av medelstora pelarformade träd av arten pelarek (*Quercus robur f. fastigiata*). Raden på andra sidan av garaget består av ett antal lite mindre träd, troligtvis en sort av körsbärsplommon (*Prunus cerasifera*), däremot med ett mycket stort och något upprättväxande träd vid garagets västra hörn, troligtvis en goliatpoppel (*Populus x canadensis 'Robusta'*). Det står även ett antal träd av olika arter längs garagets kortsida i områdets södra del. Det mest framträdande grönområdet i anslutning till Cirkus Lorensberg är Lorensbergsparken som är en urban fickpark på ca 800m² (0,08 hektar). Inom parken finns både små och stora träd och även ett antal buskar och perennplanteringar. En stor del av träden är samlade i parkens östra och nordöstra del, där parkområdet vetter mot Södra Vägen och Engelbrektsgatan. I kvarterets inre delar, framför Lorensbergsteaterns ena kortsida, står en medelstor blodlönn (*Acer platanoides 'Schwedleri'*) som under försommaren får blodröda blad. I passagen mellan Stadsbiblioteket och Elite Park Avenue Hotel står en grupp medelstora träd i upphöjda planteringar. Arten på dessa är svår att fastställa, men det är pilträd av något slag (*Salix*). Det står även en grupp med stora träd utanför Elite Park Avenue Hotel vid korsningen Engelbrektsgatan-Kungsportsavenyn. Förutom sporadiskt förekommande vegetation i området runt kvarteret som Cirkus Lorensberg är en del av finns tre gaturum utrustade med alléträd, dels längs Kungsportsavenyn, dels inom Södra Vägens gaturum sydost om Cirkus Lorensberg, och även längs med den del av Berzeliigatan som ligger öster om Södra Vägen. I utkanten av Hedenområdet som är beläget norr om Cirkus Lorensberg finns ett promenadstråk som går parallellt med Södra Vägen. Detta stråk kantas av trädrader och smala, sammanhängande gräsytor på båda sidor. Inom samma område, runt Hotell Liseberg Heden, står en större mängd träd samlade i gräsytor, tillsammans med en del annan vegetation omkring hotellbyggnaden. Ur ett mer överskådligt perspektiv finns ett antal större, sammanhängande grönområden både inom Lorensberg och andra närliggande stadsdelar. I väster ligger Vasaparken som tillsammans med ett grönt bälte kopplas ihop med Renströmsparken i söder. I nordväst återfinns Kungsparken som tillsammans med Bältesspännarparken och Trädgårdsföreningen skapar ett grönt parkstråk längs med ett inlopp från Göta älv. I nordost ligger Burgårdsparken, en avlång park som sträcker sig från Nya Ullevi i norr till Scandinavium i söder.

Analys

Lorensbergsparken är den enda lite större sammanhängande grönytan inom eller i direkt anslutning till Cirkus Lorensberg och dess kvarter vilket gör parken speciellt viktig att ta hänsyn till då ny bebyggelse förs upp. Även om parkområdet är för litet för att räknas som bostadsnära natur (Göteborgs Stad 2014) kan det potentiellt ändå bidra med positiva värden som kan främja upplevelsen av platsen, exempelvis människors mentala återhämtning. Merparten av kvarteren runt Cirkus Lorensberg utgörs dessutom av bostadsbebyggelse vilket innebär att Lorensbergsparken dagligen kan nyttjas av många människor. Parken kan potentiellt även fungera som en offentlig bostadsgård för den planerade bostadsbebyggelsen inom kvarteret. Vidare är parken belägen i en central del av staden med mycket mänsklig aktivitet vilket ytterligare visar på parkens betydelse. Ur ett övergripande perspektiv finns det ett antal större parker och grönområden runt Cirkus Lorensberg, i form av Renströmsparken, Vasaparken, Kungsparken/ Trädgårdsföreningen och Burgårdsparken. Förutom några trädbeklädda gaturum finns däremellan inte några sammanhängande gröna områden, med undantag för Lorensbergparken och den vegetation som återfinns runt Hotell Liseberg Heden. Detta lyfter ytterligare fram parkens värde och att den bör lämnas orörd för att på så sätt fortsätta erbjuda området en sammanhängande grönyta.

Träd är mycket viktiga inslag i urbana miljöer av flera olika anledningar och därför bör de träd som idag står inom fastighetsområdet bevaras i så hög utsträckning som möjligt. Den mycket stora pelarek som är belägen inom Cirkus Lorensberg, nära Lorensbergsteaterns ena hörn, fungerar dessutom som en tydlig fokuspunkt och bör därför få stå kvar.

Sammanfattning förutsättningar och möjligheter

De dokument som Göteborgs Stad har tagit fram som behandlar platsens och stadens utveckling visar att Cirkus Lorensberg och dess omgivning är mycket viktig för Göteborg som stad. Fastigheten är belägen inom ett område som idag har en stor variation av olika samhällsfunktioner och har därför en betydande roll i att foga samman dessa, samtidigt som utvecklingen av platsen leder till att nya tillägg och funktioner uppstår och att de urbana kvalitéer som redan finns på platsen och inom kvarteret lyfts fram. Fokus ligger till stor del på att skapa gröna, tilltalande stadsmiljöer som upplevs som trygga, och som dessutom kan motivera människor till att gå och cykla i en högre utsträckning. Dessa miljöer ska innehålla offentliga mötesplatser tillgängliga för hela Göteborg där människor kan umgås och utvecklas, och som hjälper till att motverka segregation och skapa en livskraftig, sammanhållen stad. Parker och andra grönområden ska bevaras och finnas nära till hands för att främja en hälsosam och aktiv livsstil.

Nedan sammanfattas de punkter från detta kapitel som är viktigast att ta hänsyn till när ny bebyggelse förs upp inom Cirkus Lorensberg och som kan bidra till att göra platsen mer promenadvänlig. Dessa punkter, tillsammans med de punkter som redovisades i sammanfattningen av platsens historiska bakgrund, ligger till grund för de beslut som har tagits gällande bebyggelsens placering och övergripande utformning i fortsättningen av detta arbete.

- Det är viktigt att den nya bebyggelsen hjälper till att definiera de gaturum som ligger i direkt anslutning till Cirkus Lorensberg (Södra Vägen och Berzeliigatan). Bebyggelsen bör även främja en visuell koppling mellan dessa gaturum och insidan av kvarteret.
- Formen på den nya bebyggelsen bör till stor del passa in med bostadsbebyggelsen i omkringliggande kvarter. Bebyggelse som förs upp inom fastighetsområdet bör om möjligt ges en sådan höjd så att förhållandet mellan byggnadshöjd och gatubredd ligger inom gränserna för vad som kännetecknar en promenadvänlig urban miljö (mellan 1:1,5 och 1:2). Om bebyggelsen upplevs som alltför överhängande och därmed riskerar att skapa en miljö som känns otrygg kan de övre våningsplanen förskjutas något in mot husets mitt.
- Stråket som går genom kvarteret och som binder samman Södra Vägen och Kungsportsavenyn anses vara viktigt att ta hänsyn till då det kopplar ihop omgivningen med de inre delarna av kvarteret. Stråket kan dock uppfattas som förutsägbart och ointressant då det är linjärt. Den nya bebyggelsen inom Cirkus Lorensberg bör därför kunna bidra med att göra stråket mindre linjärt.
- Siktlinjen längs med Johannebergsgatan, mellan Lorensbergsparken och Renströmsparken, är viktig att bevara och bör därför ej skymmas av den nya bebyggelsen.
- Den busshållplats som är belägen längs Södra Vägen i höjd med Cirkus Lorensberg bör vara tillgänglig från olika delar av kvarteret och ska helst kunna nås utan större omvägar.
- Inga delar av den nya bebyggelsen ska placeras innanför Lorensbergsparkens gränser för att på så sätt bevara parkens nuvarande storlek. De ytor av fastighetsområdet som inte bebyggs bör dessutom ha någon form av visuell koppling till Lorensbergsparken.
- Träden som står inom eller i direkt anslutning till fastighetsområdet bör tas hänsyn till vid placering av ny bebyggelse och bör bevaras där det är möjligt. De träd som absolut måste tas bort för att ge plats åt bebyggelsen ska ersättas av nya träd. Pelareken vid Lorensbergsteaterns ena hörn ska lämnas orörd. Nya träd ska främst placeras på de platser inom eller i anslutning till Cirkus Lorensberg där skalan mellan byggnad och marknivå blir allt för påtaglig, för att på så sätt jämna ut skillnaden i skala.

MÖJLIGHETSSTUDIE

För att nå fram till en lämplig placering och övergriplig utformning av ny bostadsbebyggelse inom Cirkus Lorensberg som i hög grad främjar en promenadvänlig miljö har flera olika undersökningar genomförts och beslut tagits. I följande kapitel presenteras resultatet av möjlighetsstudien och hur denna process har sett ut. Kapitlet inleds med en sammanställning av de kontrollfrågor som möjlighetsstudiens första del bygger på. Vidare redovisas utslagsprocessens arbetsgång som resulterade i valet av en specifik byggnadstypologi som undersöktes närmare i metoden *Tillämpning och justering*. Sedan presenteras resultatet av tillämpningen av denna byggnadstypologi i en 3d-modell av kvarteret. Avslutningsvis redovisas även de justeringar som gjordes på den nya bebyggelsen med målet att ytterligare öka promenadvänligheten inom området.

Formulering av kontrollfrågor

För att på ett enkelt och smidigt sätt kunna utvärdera hur väl varje undersökt byggnadstypologi passade in i omgivningen runt Cirkus Lorensberg formulerades ett antal kontrollfrågor. Dessa frågor baserades på tre olika aspekter som enligt förstudien var viktigast att ta hänsyn till när ny bebyggelse förs upp på platsen. Kontrollfrågorna har legat till grund för alla de val som har gjorts gällande olika byggnadstypologier i utslagsprocessen i möjlighetsstudiens första del.

1. Bebyggelsens förhållande till Lorensbergsparken - *Vilka möjligheter finns att koppla samman parken med de ytor av fastighetsområdet som inte bebyggs? Hur väl bidrar bebyggelsen till parkens tillgänglighet och synlighet?*
2. Bebyggelsens förhållande till omgivande gaturum – *Hur väl hjälper bebyggelsen till att definiera gaturummen längs Södra Vägen och Berzeliigatan? Främjar bebyggelsens placering och form kontakten mellan byggnad och gatuliv?*
3. Bebyggelsens förhållande till Lorensbergsteatern – *I hur stor utsträckning påverkas Lorensbergsteatern av bebyggelsens placering? Riskerar bebyggelsen att ta fokus från teaterbyggnaden?*

Utslagsprocess

Här redovisas resultatet av utslagsprocessen som är en del av möjlighetsstudien. Beslut som tagits och de val som gjorts gällande olika byggnadstypologier presenteras för processens alla steg, förutom i det initiala skedet där en större mängd typologier sammanställdes. Denna information ansågs vara viktig att lägga fram för att ge en tydlig bild av vad som har legat till grund för valet av den slutgiltiga byggnadstypologin. Alla typologier anpassades till en planillustration av kvarteret. Notera att ingen bebyggelse har placerats på den del av Lorensbergsparken som är belägen innanför fastighetsområdets gränser, detta för att bevara parkens nuvarande storlek.

Sammanställning av olika byggnadstypologier

Den större mängd byggnadstypologier som sammanställdes i utslagsprocessens initiala skede kan ses i Figur 26. Denna mängd utgjordes av totalt 20 olika typologier som togs fram med hjälp av två inspirationskällor (a+t research group 2017; Zurovac 2020). Dessa anpassades inom Cirkus Lorensbergs fastighetsområde, se åter Figur 26. Alla 20 byggnadstypologier ställdes sedan mot kontrollfrågorna för att avgöra hur väl de passade in i omgivningen runt Cirkus Lorensberg, vilket utfördes relativt överskådligt då antalet typologier i detta skede ännu var stort. Baserat på denna utvärdering med kontrollfrågorna som grund valdes fyra byggnadstypologier ut att arbeta vidare med. För att begränsa uppsatsens längd redovisas ej de utvärderingar som gjordes för de 20 initiala typologierna. Dessutom förlorar arbetet som helhet förhoppningsvis ingenting på att denna information inte presenteras.

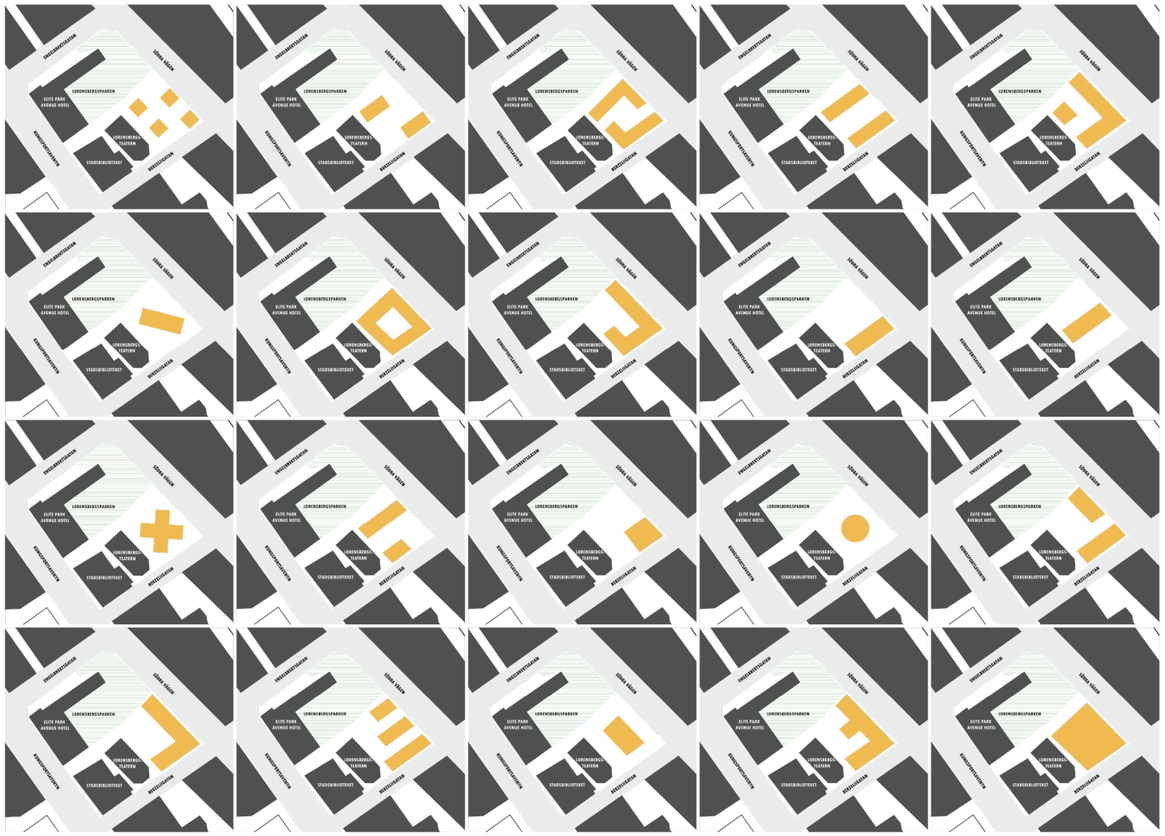

Figur 26: Bild som visar de 20 olika byggnadstypologier som sammanställdes i utslagsprocessens initiala skede.

Valda byggnadstypologier

Från den större mängd byggnadstypologier som sammanställdes i början av utslagsprocessen valdes, som tidigare nämnts, fyra typologier ut som bäst ansågs passa in i omgivningen runt Cirkus Lorensberg (Figur 27). Dessa fyra typologier kallas ursprungstypologier. För tydlighetens skull har dessa typologier fått ett nummer tilldelat sig. De utvärderingar som gjordes för dessa typologier redovisas i nästa avsnitt, tillsammans med framtagna typologivarianter.

Varianter av valda byggnadstypologier

Nedan redovisas de utvärderingar som gjordes för de typologivarianter som skapades med ursprungstypologierna som grund. Detta ansågs vara relevant att visa för att hjälpa läsaren att förstå hur varje typologi har analyserats och vilka beslut som har lett fram till valet av den slutgiltiga byggnadstypologin. En kort, analyserande text ges för varje typologivariant och följs sedan av en sammanfattning som visar vilka fyra typologier som valdes ut att undersöka vidare.

Varianter ursprungstypologi 1

Nedan redovisas de utvärderingar som gjordes för typologivariant 1a och 1b (Figur 28).

Typologivariant 1a

Bebyggelsen skapar en tydlig barriär i anslutning till Lorensbergsparken och dessutom får parken ingen kontakt med övriga fastighetsområdet. Huskropparnas orientering gör parken i princip omöjlig att se från både Berzeliigatan och från Södra Vägen i höjd med fastighetsområdet. Gaturummet längs Berzeliigatan definieras av den ena huskroppen och Södra Vägen definieras till viss del med hjälp av ena kortsidan på båda huskropparna. Bebyggelsen påverkar Lorensbergsteatern i relativt stor utsträckning, åtminstone sett från Berzeliigatan och från Lorensbergsparken. Dock lämnas teaterbyggnaden ostörd i passagen mellan huskropparna som sträcker sig från Södra Vägen fram till teatern.

Typologivariant 1b (har undersökts vidare)

Lorensbergsparken syns till stor del från Berzeliigatan genom passagen som bildas mellan huskropparna och parken får även en koppling till övriga fastighetsområdet genom just denna passage. Sett från Södra vägen är sikten in mot parken mer skymd. Södra Vägen definieras av bebyggelsen som angränsar till denna gata, Berzeliigatan endast till viss del på grund av de kortsidor som vetter ut mot gaturummet. Den ena huskroppen ligger direkt inpå och längs med hela Lorensbergsteaterns fasad som påverkas av detta.

Varianter ursprungstypologi 2

Nedan redovisas de utvärderingar som gjordes för typologivariant 2a, 2b, 2c och 2d (Figur 29).

Typologivariant 2a

Huskroppens placering ger Lorensbergsparken gott om utrymme och dessutom skapas möjligheter att koppla samman parken med de delar av fastighetsområdet som inte täcks av bebyggelse. Parkområdet blir däremot svårt att lägga märke till från Berzeliigatan. Bebyggelsen bidrar även med att skapa rumslighet och tydligt definiera gaturummet längs Berzeliigatan, samtidigt som huset får kontakt med dess gatuliv. Dock definieras ej Södra Vägen i samma utsträckning, förutom där dess gaturum korsar Berzeliigatan. Huskroppens ena kortsida ligger i mycket nära anslutning till Lorensbergsteatern och riskerar att ta fokus från denna historiska och kulturellt viktiga byggnad, dock enbart sett från Berzeliigatan, från andra delar av kvarteret påverkas teaterbyggnaden relativt lite.

Typologivariant 2b (har undersökts vidare)

Bebyggelsens ena kortsida ligger i anslutning till Lorensbergsparken, men påverkar inte parken i någon större utsträckning då den fortfarande har kontakt med övriga fastighetsområdet. Det är även fri sikt från Berzeliigatan in mot parkområdet. Gaturummet längs Södra Vägen definieras med hjälp av bebyggelsen och de bottenvåningar som vetter ut mot denna gata får kontakt med gatulivet utanför. Berzeliigatan definieras enbart där gatan korsar Södra Vägen. Ingen del av huskroppen ligger i direkt anslutning till Lorensbergsteatern vilket bibehåller teaterbyggnaden som en tydlig fokuspunkt.

Typologivariant 2c

Huskroppen skapar en barriär mot Lorensbergsparken som därmed inte får någon kontakt med resten av fastighetsområdet. Parken går dessutom ej att lägga märke till från Berzeliigatan och inte heller från Södra Vägen i höjd med fastighetsområdet. Då bebyggelsen främst angränsar till de inre delarna av kvarteret definieras varken Södra Vägen eller Berzeliigatan i någon större utsträckning. Bebyggelsen påverkar Lorensbergsteatern till viss del sett från stora delar av kvarteret, dock ej från Berzeliigatan.

Typologivariant 2d

Lorensbergsparken störs till största del ej av bebyggelsen då endast ena kortsidan närmast teatern ansluter till parken. Varken Södra Vägen eller Berzeliigatan definieras i någon högre utsträckning då huskroppen mestadels angränsar till kvarterets inre delar. Lorensbergsteatern riskerar att förlora mycket fokus då den nya bebyggelsen ligger tätt inpå teatern längs med hela den sida av fastighetsområdet som vetter mot denna byggnad.

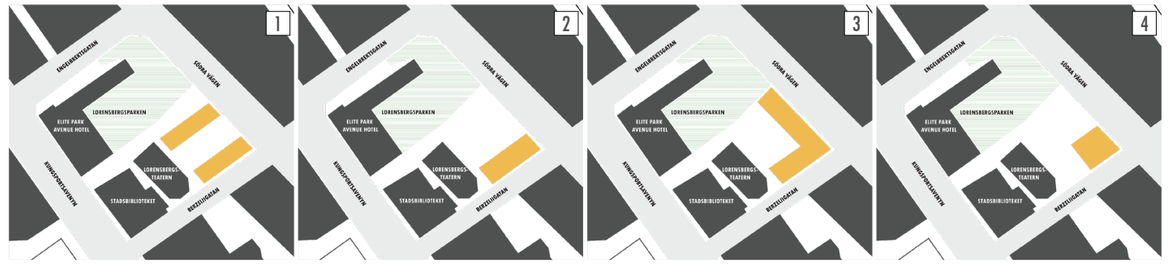

Figur 27: Av de 20 byggnadstypologier som sammanställdes i utslagsprocessens första skede valdes fyra ursprungstypologier ut. Varje ursprungstypologi har fått ett nummer tilldelat sig, 1-4 sett från vänster.

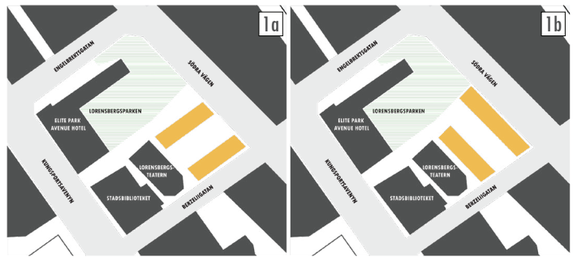

Figur 28: Typologivariant 1a och 1b.

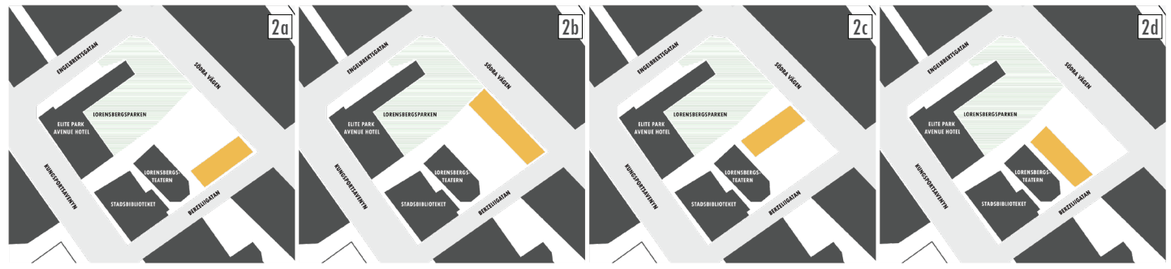

Figur 29: Typologivariant 2a, 2b, 2c och 2d.

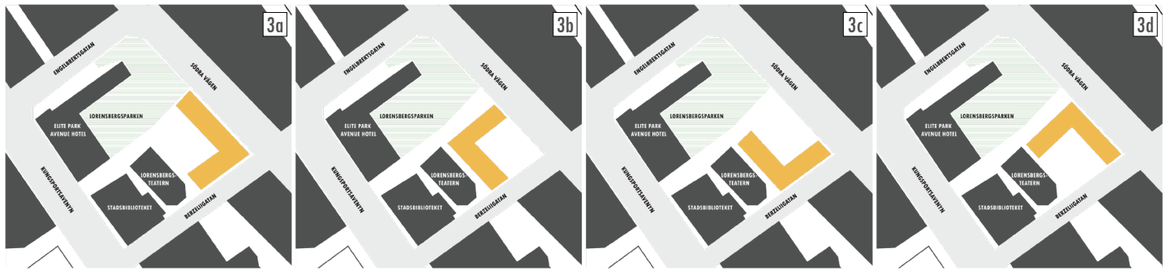

Figur 30: Typologivariant 3a, 3b, 3c och 3d.

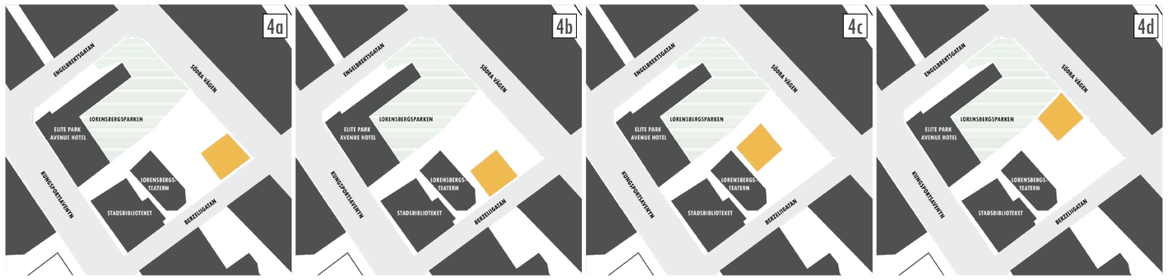

Figur 31: Typologivariant 4a, 4b, 4c och 4d.

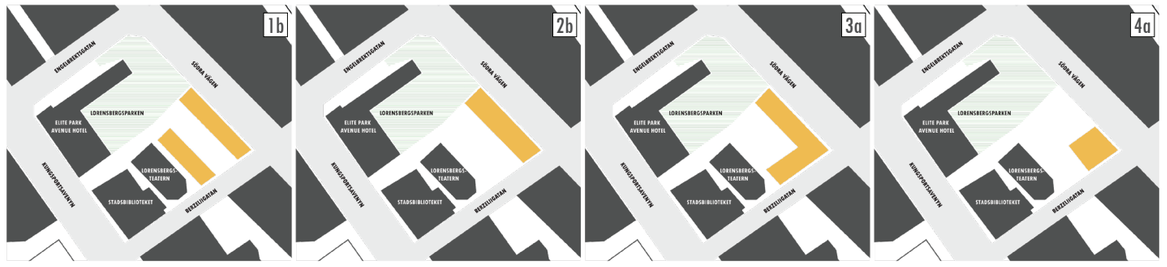

Figur 32: Typologivariant 1b, 2b, 3a och 4a.

Varianter ursprungstypologi 3
Nedan redovisas de utvärderingar som gjordes för typologivariant 3a, 3b, 3c och 3d (Figur 30).

Typologivariant 3a (har undersökts vidare)
Bebyggelsen skapar en tydlig barriär mot Lorensbergsparken som blir svår att upptäcka både från Berzeliigatan och från vissa delar av Södra Vägen. Däremot kan parken kopplas samman med övriga delar av fastighetsområdet som inte är bebyggt. Huskroppen bidrar med att tydligt definiera både Södra Vägens och Berzeliigatans respektive gaturum, och även markera hörnet där dessa gator möts. Lorensbergsteatern påverkas i viss utsträckning av bebyggelsens ena kortsida, dock enbart sett från Berzeliigatan. Från insidan av kvarteret påverkas teatern ej.

Typologivariant 3b
Bebyggelsen skymmer till stor del Lorensbergsparken och kopplar även bort parken från övriga delar av fastighetsområdet. Den yttre delen av huskroppen hjälper till att definiera Gaturummet längs Södra Vägen, dock inte längs Berzeliigatan. Bebyggelsen påverkar Lorensbergsteatern i viss mån, men enbart sett från insidan av kvarteret. Från Berzeliigatan påverkas teatern ej.

Typologivariant 3c
Lorensbergsparken syns ej från varken Berzeliigatan eller från Södra Vägen i höjd med fastighetsområdet. Parken får heller ingen direkt kontakt med den del av fastighetsområdet som inte är bebyggd. Gaturummen längs både Södra Vägen och Berzeliigatan definieras ej av bebyggelsen, med undantag för de två kortsidorna. Bebyggelsen ligger i direkt anslutning till och sträcker sig längs med hela Lorensbergsteaterns långsida och påverkar därför teaterbyggnaden i stor utsträckning.

Typologivariant 3d
Huskroppens placering skymmer Lorensbergsparken sett från Berzeliigatan, från stora delar av Södra Vägen täcks parken däremot inte. Parkområdet får dessutom kontakt med den övriga delen av fastighetsområdet. Berzeliigatan definieras av bebyggelsen, detsamma gäller däremot inte för Södra Vägen. Lorensbergsteatern påverkas av bebyggelsen som sträcker sig längs med hela teaterns långsida och i nära anslutning till denna.

Varianter ursprungstypologi 4
Nedan redovisas de utvärderingar som gjordes för typologivariant 4a, 4b, 4c och 4d (Figur 31).

Typologivariant 4a (har undersökts vidare)
Bebyggelsen angränsar ej till Lorensbergsparken som därmed får kontakt med övriga delar av fastighetsområdet. Både Södra Vägen och Berzeliigatan definieras till viss del och bebyggelsen tydliggör även hörnet där dessa gator möts. Lorensbergsteatern påverkas inte av huskroppens placering.

Typologivariant 4b
Lorensbergsparken påverkas till viss del då huskroppen ligger i anslutning till parken, men en koppling till övriga delar av fastighetsområdet är fortfarande möjlig. Gaturummet längs Södra Vägen definieras, dock endast i en liten utsträckning. Bebyggelsen bidrar ej med att definiera Berzeliigatan. Huskroppen angränsar inte till Lorensbergsteatern som därför inte riskerar att påverkas.

Typologivariant 4c
Huskroppen ligger i direkt anslutning till Lorensbergsparken som påverkas till viss del. Parken har däremot fortfarande kontakt med övriga delar av fastighetsområdet. Varken Södra Vägen eller Berzeliigatan definieras av bebyggelsens placering. Lorensbergsteatern påverkas till viss del från insidan av kvarteret, dock ej sett från Berzeliigatan.

Typologivariant 4d
Lorensbergsparken störs inte av bebyggelsens placering och kan dessutom kopplas samman med övriga fastighetsområdet. Gaturummet längs Södra Vägen definieras inte av bebyggelsen, Berzeliigatan definieras däremot till viss del. Sett från Berzeliigatan påverkas Lorensbergsteatern av huskroppen, sett från insidan av kvarteret påverkas teaterbyggnaden inte i någon större utsträckning.

Sammanfattning
Baserat på den information som dessa utvärderingar har resulterat i undersöktes följande typologier vidare: 1b, 2b, 3a och 4a (Figur 32).

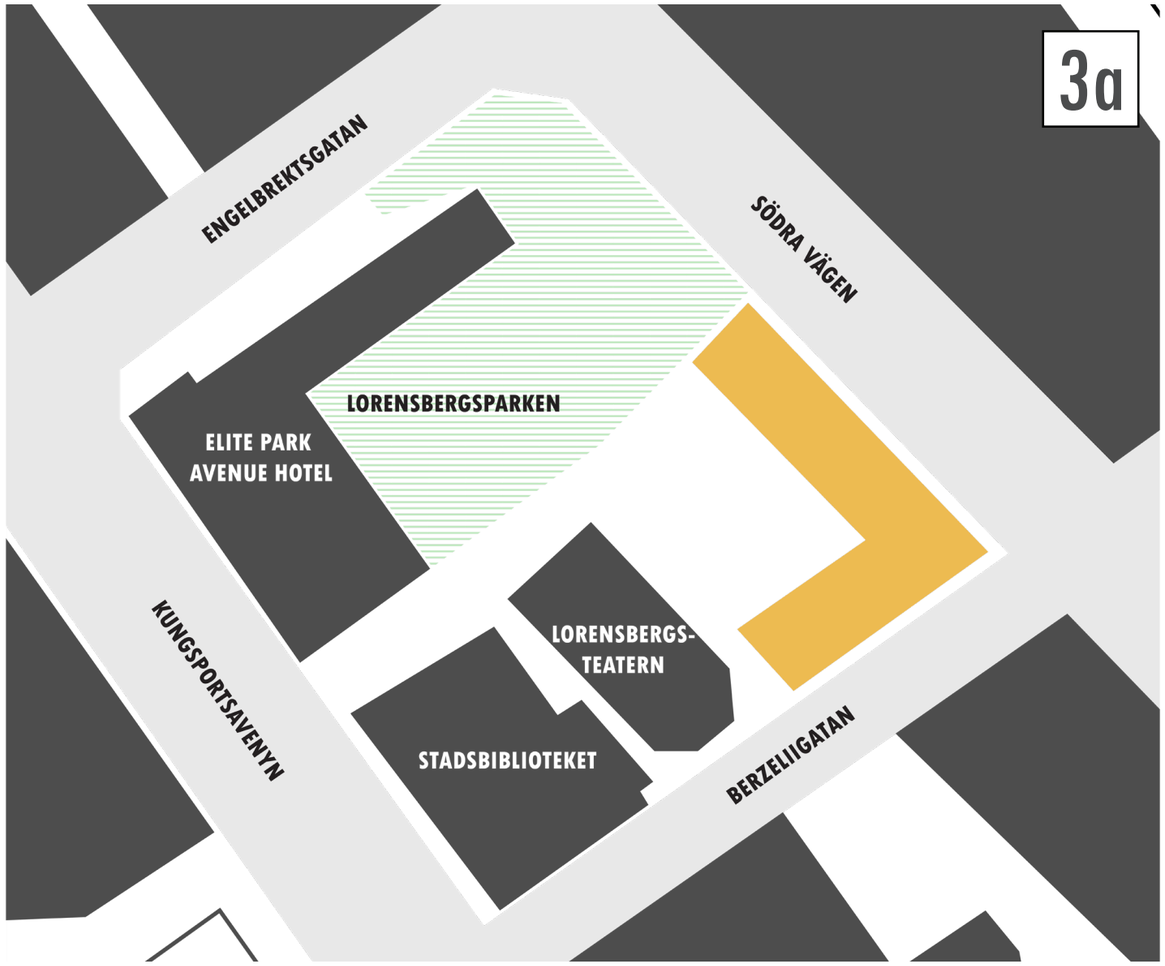

Figur 33: Av de fyra valda typologivarianterna ansågs typologivariant 3a passa bäst in i omgivningen runt Cirkus Lorensberg.

Mer ingående analys och uppskattning av byggnadshöjd för valda typologivarianter

I detta avsnitt redovisas resultatet av en mer ingående analys som gjordes för de fyra valda typologivarianterna. Analysen underlättade vid beslutet om vilken av dessa typologier som skulle tillämpas i en 3d-modell av kvarteret. Här har även potentiella byggnadshöjder för varje specifik typologivariant tagits med i beräkningen, vilket även det har påverkat beslutet. I slutet av varje underrubrik förtydligas om byggnadstypologin har undersökts vidare eller ej.

Typologivariant 1b

De två separata huskropparnas placering skapar en relativ bred, öppen passage genom fastighetsområdet som gör Lorensbergsparken mycket tillgänglig och synlig främst för människor som rör sig längs med Berzeliigatan. Potentiellt så kan bebyggelsen även uppmuntra människor till att röra sig mellan husen in mot parkområdet. Den ena huskroppen hjälper till att definiera gaturummet längs Södra Vägen, vilken anses vara den viktigare av de två gatorna att tydligt markera. Berzeliigatan definieras endast till viss del på grund av den passage som öppnar upp sig mellan husen. Den huskropp som ligger nära kvarterets inre delar påverkar Lorensbergsteatern relativt markant och riskerar att dra fokus från denna mycket gamla byggnad. Potentiellt kan denna påverkan mildras något genom att bebyggelsen närmast teatern ges en lägre byggnadshöjd.

Huskropparna för byggnadstypologi 1b täcker sammanlagt en yta inom fastighetsområdet som är ungefär 2000m² vilket skulle resultera i en faktisk byggnadshöjd på 6–7 våningar. Detta är ungefär samma höjd som en stor del av den omkringliggande bebyggelsen. Dock betyder detta att huskroppen närmast Lorensbergsteatern kommer att påverka teatern i en allt för stor utsträckning, på grund av dess höga höjd i förhållande till teaterbyggnaden. En lösning hade varit att drastiskt sänka höjden på huskroppen närmast teatern för att på så sätt jämna ut kontrasten i byggnadshöjd. Dock skulle detta medföra en höjning av huskroppen som är belägen längs med Södra Vägen för att fortfarande uppnå den mängd BTA som fastighetsområdet ska innehålla, vilket leder till att den högsta byggnadshöjden för denna typologi blir allt för hög jämfört med omkringliggande bebyggelse. Av denna anledning har byggnadstypologi 1b ej undersökts vidare.

Typologivariant 2b

Huskroppens placering gör att Lorensbergsparken enkelt kan kopplas samman med den del av fastighetsområdet som inte är bebyggt. Dessutom ökar parkens tillgänglighet, framförallt sett från Berzeliigatan, då det skapas en bred passage mellan den nya bebyggelsen och Lorensbergsteatern. Gaturummet längs Södra Vägen är viktigare att definiera än gaturummet längs Berzeliigatan då Södra Vägen är den lite större och mer aktiva av de två gatorna. Lorensbergsteatern får stå ostört utan närliggande bebyggelse som riskerar att påverka och ta fokus från den historiskt viktiga teaterbyggnaden.

Byggnadstypologi 2b täcker en yta inom fastighetsområdet som är ungefär 1600m² vilket skulle resultera i en faktisk byggnadshöjd på 8–9 våningar. Detta är något högre än merparten av den omkringliggande bebyggelsen, vilket potentiellt kan resultera i att byggnaden ej smälter samman med omgivningen. Med tanke på detta, tillsammans med det faktum att Berzeliigatan ej definieras och därmed inte heller kopplas samman med bebyggelsens insida, har typologin ej undersökt vidare.

Typologivariant 3a

Bebyggelsen följer fastighetsområdets två sidor som angränsar till de omgivande gaturummen och det skapas en öppen, kvadratisk yta mot kvarterets inre. Denna yta får tydlig kontakt med Lorensbergsparken som därmed kan upplevas från stora delar av fastighetsområdet. Huskroppens L-form fungerar som en skyddande barriär ut mot omgivande gator vilket leder till att parkens tillgänglighet försämras. Däremot bidrar denna utformning till att både Södra Vägen och Berzeliigatan definieras och tydliga gränser skapas inom dessa gaturum. Lorensbergsteatern påverkas av den bebyggelse som närmast angränsar till teatern, dock gäller detta enbart en liten del av byggnadens långsida, resten av byggnaden som vetter mot fastighetsområdet lämnas relativt ostörd.

Byggnadstypologi 3a täcker en yta inom fastighetsområdet som är ungefär 2000m² vilket skulle resultera i en faktisk byggnadshöjd på 6–7 våningar. Detta är ungefär samma höjd som en stor del av den omkringliggande bebyggelsen, vilket innebär att byggnaden med största säkerhet kommer att smälta in i omgivningen. Huskroppen hjälper till att tydligt definiera och skapa rumslighet inom omgivande gaturum. Bebyggelsen påverkar Lorensbergsteatern och Lorensbergsparken negativt, dock i mycket liten utsträckning. Fördelarna med byggnadstypologin ansågs klart överväga nackdelarna och därför har denna typologi undersökts vidare.

Typologivariant 4a

Bebyggelsen har ingen direkt påverkan på Lorensbergsparken och parken är även synlig och tillgänglig från delar av både Berzeliigatan och Södra Vägen i höjd med fastighetsområdet. Parken kan enkelt kopplas samman med övriga fastighetsområdet. Hörnet där de två omgivande gatorna möts definieras och markeras väl med hjälp av bebyggelsen som potentiellt även kan fungera som en tydlig målpunkt för fotgängare att förhålla sig till. Bebyggelsen är ej placerad i nära anslutning till Lorensbergsteatern och riskerar därför inte att påverka och ta fokus från denna byggnad.

Byggnadstypologi 4a täcker en yta inom fastighetsområdet som är ungefär 1200m² vilket skulle resultera i en faktiskt byggnadshöjd på 10–11 våningar. Detta anses vara allt för högt jämfört med höjden på omkringliggande bebyggelse. Dessutom definierar bebyggelsen ej omgivande gaturum i tillräckligt stor utsträckning. Därför har typologin ej undersökts vidare.

Sammanfattning av vald typologivariant

Med resultatet av en mer ingående analys och en potentiell byggnadshöjd för de fyra typologivarianterna valdes typologivariant 3a ut (Figur 33), som därmed tillämpades i en 3d-modell av kvarteret.

Tillämpning av bebyggelse i 3d-modell

För att närmare kunna undersöka hur väl den nya bebyggelsen passade in i omgivningen runt Cirkus Lorensberg tillämpades typologivariant 3a i en 3d-modell av kvarteret. Genom att ge volym till området skapas nya möjligheter att se på olika aspekter i den urbana miljön ur andra perspektiv som en planillustration inte förmår att visa. I detta avsnitt redovisas först de förändringar som gjordes på den nya bebyggelsen i samband med att den tillämpades i 3d-modellen, följt av en ingående analys som kopplar Cirkus Lorensberg och dess nya bebyggelse till den information som togs fram i förstudien. Sedan sammanfattas de aspekter som ansågs kunna förbättras för att ytterligare öka platsens promenadvänlighet.

Utförda förändringar på bebyggelse i samband med tillämpning i 3d-modell

När typologivariant 3a tillämpades i en 3d-modell av kvarteret gjordes ett par mindre förändringar på bebyggelsen. Dessa förändringar implementerades med avsikt att lösa vissa problem som uppstod i samband med tillämpningen av bebyggelsen, problem som ännu inte identifierats.

Den ena förändringen som gjordes var att kortsidan på den nya bebyggelsen drogs in ett antal meter. Detta gällde den kortsida som vetter mot Lorensbergsteatern och utfördes med avsikt att ge teaterbyggnaden mer utrymme, då den ansågs vara mycket viktig att ta hänsyn till när ny bebyggelse förs upp inom Cirkus Lorensberg. Efter det att förändringen implementerades gick kortsidan istället parallellt med den bebyggelse som sträcker sig längs med Johannebergsgatan, på andra sidan om Berzeliigatan mitt emot fastighetsområdet. Förutom att ge Lorensbergsteatern mer utrymme bidrog justeringen även med att bevara och öppna upp för den siktlinje som idag finns mellan Lorensbergsparken och Renströmsparken.

Den andra förändringen innebar en förskjutning av hela huskroppen ut från Södra Vägen, vilket främst gjordes med avsikt att skapa mer utrymme för den trottoar som är belägen mellan Södra Vägen och fastighetsområdet. Breddningen av trottoaren främjar den gående människan och kan potentiellt bidra till en mer promenadvänlig miljö. Dessutom resulterade förändringen i att fasaden på den nya bebyggelsen istället gick parallellt med den yttre kanten på Lorensbergsparken.

Analys av tillämpad bebyggelse

Den nya bebyggelsen har en höjd på 22m vilket motsvarar 7 våningar. Byggnadshöjden är likvärdig med en stor del av den befintliga bebyggelsen runt kvarteret, främst när det gäller bostadsbebyggelsen, vilket betyder att den nya bebyggelsen till stor del kommer att passa in i den redan byggda miljön. Det kan även konstateras att den nya bebyggelsen liknar omkringliggande bostadsbebyggelse rent formmässigt vilket kan hjälpa till att binda samman områdets urbana karaktär. Inom kvarteret är kontrasterna i byggnadshöjd och övergriplig form däremot större, där den nya bebyggelsen överlag är högre än övriga byggnader, med undantag för Elite Park Avenue Hotel. Gällande den nya bebyggelsens förhållande till bredden på omgivande gator ger dess byggnadshöjd ett förhållande på ca 1:1.7 för Södra Vägen och ca 1:1 för Berzeliigatan. Detta innebär att förhållandet mellan den nya bebyggelsen och Södra Vägen främjar promenadvänligheten på platsen. Bebyggelsen längs med Berzeliigatan är däremot allt för hög i detta avseende.

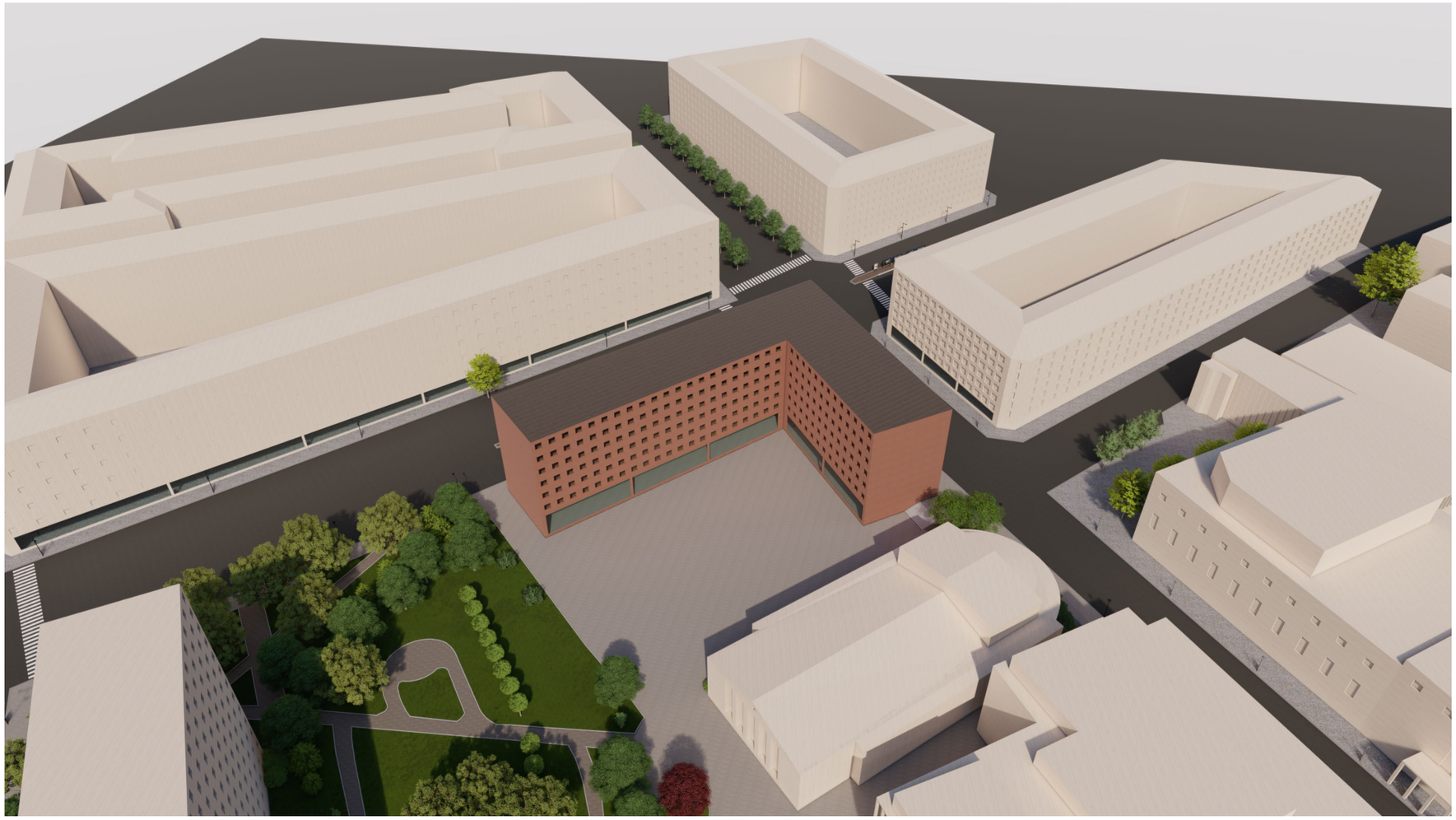

Figur 34: Översiktsbild av fastighetsområdet efter tillämpning av bebyggelse i 3d-modell. Bilden visar hur den nya bebyggelsen förhåller sig till de inre delarna av kvarteret.

Den nya bebyggelsen skapar tydliga gränser längs med både Södra Vägen och Berzeliigatan och definierar därmed dessa gaturum i en hög utsträckning. Detta bidrar även till att öka trygghetskänslan hos människor som rör sig i anslutning till området. Då bebyggelsens fasad är helt vertikal kan dock detta orsaka att trygghetskänslan på platsen istället minskar. Lorensbergsteatern påverkas till viss del då den nya bebyggelsens ena kortsida ligger i anslutning till teatern.

Då den nya bebyggelsen är placerad i direkt anslutning till omgivande stråk och dessutom sträcker sig längs med stora delar av fastighetsområdets gräns får huskroppen bra kontakt med gatulivet utanför. Eftersom den nya bebyggelsens bottenvåning är aktiv och innehåller olika verksamheter ökar potentiellt den andel av fasaden som utgörs av fönster, vilket i sin tur kan öka den upplevda promenadvänligheten för dessa stråk. Det stråk som går rakt genom kvarteret och som sträcker sig mellan Södra Vägen och Kungsportsavenyn stoppas upp på grund av att huskroppen når ända fram till Lorensbergsparken. Detta gör att kvarterets tillgänglighet minskar då en tydlig koppling till omgivande gaturum försvinner. Dessutom kan detta potentiellt orsaka att människor istället genar över gräset i Lorensbergsparken vilket kommer att tära på dessa vegetationsytor om det händer dagligen. Tack vare de initiala förändringar som gjordes på bebyggelsen i samband med tillämpningen i 3d-modellen är siktlinjen mellan Lorensbergsparken och Renströmsparken fortsatt bevarad. Den potentiella siktlinjen mellan Lorensbergsparkens inre och korsningen Södra Vägen-Berzeliigatan blockeras dock helt och hållet av huskroppen.

De delarna av fastighetsområdet som inte är bebyggda har visuell kontakt med stora delar av Lorensbergsparken, och därmed med de mötesplatser som är belägna inom parken, i och med att den nya bebyggelsen sträcker sig längs med omgivande gaturum. Även Lorensbergsteatern

Figur 35: Översiktsbild av fastighetsområdet efter tillämpning av bebyggelse i 3d-modell. Bilden visar hur den nya bebyggelsen förhåller sig till omgivande gaturum.

är synlig sett från de öppna delarna av fastighetsområdet. Sett utifrån Södra Vägen och Berzeliigatan skapar den nya bebyggelsen snarare en barriär i detta avseende som hindrar en visuell kontakt mellan dessa gaturum och kvarterets inre. Sett från kvarterets inre delar fås endast en visuell kontakt med människor som rör sig på den yta av fastighetsområdet som inte är bebyggd. Människor som rör sig längs med Södra Vägen och Berzeliigatan går däremot ej att se på grund av den nya bebyggelsens placering och utformning. Barriären som den nya bebyggelsen skapar försvårar dessutom för människor att nå de inre delarna av kvarteret, speciellt med avseende på de människor som anländer till platsen via den busshållplats som är belägen längs med Södra Vägen.

I och med att placeringen av den nya bebyggelsen lämnar Lorensbergsparken relativt ostörd kan grönområdet till fullo bidra med att förbättra livskvaliteten och öka mängden fysisk aktivitet för både boende i närområdet runt Cirkus Lorensberg och människor som tillfälligt besöker platsen. Majoriteten av de träd som idag står inom gränserna för fastighetsområdet får stå kvar, dock tvingar placeringen av den nya bebyggelsen till borttagandet av ett antal befintliga träd. Detta innefattar generellt alla de träd som står vid och i närheten av korsningen Södra Vägen-Berzeliigatan. Då dessa träd försvinner finns det en risk att den upplevda skalan mellan människa och bebyggelse ökar vilket kan leda till en mindre promenadvänlig miljö. Det mycket stora upprättväxande träd som idag står intill ena hörnet av Lorensbergsteatern mot kvarterets inre påverkas ej av den nya bebyggelsen. Detta accentliknande träd är bland annat synligt från Johannebergsgatan hela vägen upp till Renströmsparken och fungerar som en tydlig målpunkt. Den nya bebyggelsen följer tätt de omgivande gaturummen och hjälper därmed till att definiera kvarteret, tillsammans med den rad av stora träd som återfinns i Lorensbergsparkens norra del. Denna trädrad utgör i princip en förlängning av den fasad som vetter ut mot Södra Vägen på den nya bebyggelsen, dock med ett mjukare intryck.

Summering av aspekter som kan förbättras

Baserat på föregående analys sammanfattas här de aspekter som ansågs kunna förbättras och därmed ytterligare öka graden av promenadvänlighet inom Cirkus Lorensberg, efter det att bebyggelsen tillämpats inom området. Dessa punkter ligger till grund för de justeringar som sedan gjordes på bebyggelsen.

- Jämna ut förhållandet mellan byggnadshöjd och gatubredd för Berzeliigatan.
- Justera fasaderna så att de upplevs som mindre överhängande.
- Justera huskroppen något så att Lorensbergsteatern påverkas i mindre utsträckning.
- Skapa en passage mellan Lorensbergsparken och bebyggelsens kortsida.
- Öppna upp för den potentiella siktlinjen mellan Lorensbergsparken och korsningen Södra Vägen/ Berzeliigatan.
- Öka möjligheten för visuell kontakt mellan omgivande gaturum (Södra Vägen/Berzeliigatan) och kvarterets inre/ej bebyggda delar av fastighetsområdet.
- Öka tillgängligheten till de inre delarna av kvarteret för människor som anländer via busshållplatsen längs Södra Vägen.
- Ersätta de träd som försvinner på grund av bebyggelsens placering.

Justering efter tillämpning i 3d-modell

För att ytterligare öka graden av promenadvänlighet inom Cirkus Lorensberg gjordes ett antal justeringar på den nya bebyggelsen. För att dels lyfta fram resultatet av dessa förändringar och även för att ge en ungefärlig bild av hur platsen skulle kunna se ut, gjordes en enkel gestaltning av fastighetsområdets övriga delar. Nedan redovisas först övergripligt de ingrepp som gestaltningen innebar, följt av de förändringar som implementerades på bebyggelsen.

Gestaltning av ej bebyggda delar

På den stora, öppna ytan som bildas framför den nya bebyggelsen inom Cirkus Lorensberg har det bland annat anlagts ett antal planteringar. Vissa av planteringarna är i marknivå och några är upphöjda med en lite bredare kant, för att på så sätt erbjuda sittmöjligheter till människor som rör sig inom området. Planteringarna innehåller diverse perenner och även ett antal träd som förhoppningsvis hjälper till att jämna ut skalan mellan människor och den nya bostadsbebyggelsen. Här finns även inslag av vatten och två delvis växtbeklädda spaljéer. Den grundläggande formen för gestaltningen tar främst inspiration från Lorensberg Cirkus som tidigare låg inom området, och mer bestämt från den cirkulära manege som byggnaden kännetecknas av. Både planteringar och spaljéer följer formen av två cirklar, den ena lite större än den andra. Även markmaterialet på platsen hjälper till att förstärka dessa cirkulära former. Mellan de två passagerna som är belägna vid respektive av den nya bebyggelsens kortsidor finns ett stråk som kopplar ihop dessa platser. Även detta stråk markeras med hjälp av en specifik markbeläggning. Längs med den nya bebyggelsen, ut mot Berzeliigatan och Södra Vägen, har två trädrader placerats ut. Dessa är tänkta att ersätta de träd som var tvungna att tas bort när den nya bebyggelsen anlades inom området. De nya träden längs med gaturummen är av pelarliknande form för att spara utrymme. Trädens huvudsakliga uppgift är även här att skala ner höjden på bebyggelsen. Den nya bebyggelsens kortsida som vetter mot Lorensbergsteatern har till viss del täckts av klätterväxter, för att på så sätt skapa en grön vägg som hjälper till att mjuka upp fasaden.

Utförda justeringar kopplade till bebyggelsen

För att erbjuda människor en möjlighet att ta sig till och från de inre delarna av kvarteret sett från Södra Vägen har den kortsida som vetter mot Lorensbergsparken dragits in något. Detta har resulterat i en passage mellan park och huskropp där människor kan röra sig och som även minskar risken för onödigt slitage på parkens gräsytor. Dessutom har de träd som är belägna i Lorensbergsparkens östra delar fått mer utrymme att växa och breda ut sig, samtidigt som parken potentiellt kommer att påverkas i en mindre utsträckning i samband med att platsen exploateras och den nya bebyggelsen förs upp. Indragningen av huskroppen kopplar åter igen samman Södra Vägen och Kungsportsavenyn genom det stråk som finns inom kvarteret idag.

Efter det att bebyggelsen tillämpats inom Cirkus Lorensberg visade det sig att byggnadshöjden längs med Berzeliigatan var alltför hög i förhållande till gatans bredd, vilket ej främjade en promenadvänlig miljö på platsen. Då varken gatubredd eller byggnadsplacering ej gick att påverka i detta skede, främst på grund av att det ansetts vara mycket viktigt att bebyggelsen ligger i direkt anslutning till omgivande gaturum, var alternativet endast att sänka byggnadshöjden längs med Berzeliigatan. Vid närmare undersökning skulle denna del av huskroppen behöva sänkas med minst 6m, med andra ord två våningsplan, för att hamna inom gränsen för vad som kännetecknar en promenadvänlig urban miljö. För att kompensera för den BTA som skulle försvinna i och med detta hade antingen huskroppens övriga delar behövts höjas med motsvarande höjd, eller så hade byggnaden behövts breddas relativt mycket. Då det ansågs att den nya bebyggelsen redan var så hög som den fick bli var en höjning ej ett alternativ. Huskroppen var dessutom redan bredare än merparten av bostadsbebyggelsen i omkringliggande kvarter, vilket innebar att detta inte heller var ett lämpligt alternativ. Det beslutades därför att förhållandet mellan byggnadshöjd och gatubredd för Berzeliigatan fick vara oförändrat.

I ett försök att öka den upplevda tryggheten inom och runt fastighetsområdet har de två översta våningsplanen förskjutits in mot mitten av huskroppen på en del av bebyggelsen. För att inte tvingas ta bort alltför mycket av den totala mängden BTA som byggnaden ska innehålla enligt projektramen valdes att förskjuta de övre våningsplanen längs med kortsidorna och endast en av långsidorna. För att förtydliga detta syftar byggnadens långsidor till hela L-formen där den ena långsidan vetter ut mot Södra Vägen och Berzeliigatan, och den andra in mot kvarteret. Därmed gjordes en övervägning om vilken av de två långsidorna som skulle förskjutas i de övre våningsplanen. Övervägningen resulterade i att den långsida som vetter in mot kvarteret skulle förskjutas. Det som framförallt låg till grund för detta beslut var att de oförändrade fasaderna som vetter ut mot de omgivande gaturummen fortfarande skapade en viss samhörighet till omkringliggande bostadsbebyggelse, som till allra största del består av vertikala fasader utan förskjutningar. Dessutom låg förhållandet mellan byggnadshöjd och gatubredd för Södra Vägen redan inom gränsen för vad som anses vara en promenadvänlig miljö. Detta resulterade därmed i en ökning av promenadvänligheten för de ytor av fastighetsområdet som inte är bebyggda och även för de inre delarna av kvarteret, där den upplevda tryggheten ökade tack vare förskjutningarna i de övre våningsplanen. Även Lorensbergsteatern gynnades till viss del av dessa förskjutningar då teatern påverkas av den nya bebyggelsen i en mindre utsträckning än tidigare. Justeringen resulterade i en viss utjämning i kontrast mellan teatern och den del av huskroppen som vetter mot teatern, vilket medförde att Lorensbergsteatern fortsatte att vara en tydlig fokuspunkt. Det kan dessutom tilläggas att även Lorensbergsparken gynnades av dessa förskjutningar, då justeringen bidrog till att kontrasten mellan bebyggelse och park jämnades ut något. Nedtrappningen av byggnadshöjd genom indragningar i de övre våningsplanen, och raden av stora träd i parken längs med Södra Vägen, bidrog tillsammans till en successiv utjämning av skala och därmed en mjukare övergång mellan byggnad och marknivå.

En relativt stor förändring som implementerades på den nya bebyggelsen inom Cirkus Lorensberg är en bred passage som går rakt genom huskroppen och som kopplar samman korsningen Södra Vägen-Berzeliigatan med kvarterets inre. Passagen är ca 12m bred och 7m hög vilket ansågs vara tillräckligt för att människor som rör sig genom den inte ska behöva trängas eller känna sig instängda på något sätt. Den höga höjden bör även möjliggöra för ett ordentligt ljusinsläpp. Passagen möjliggör en viss visuell kontakt mellan korsningen och insidan av kvarteret vilket potentiellt kan öka platsens upplevda grad av promenadvänlighet, samtidigt som den också till viss del öppnar upp för den potentiella siktlinjen mellan Lorensbergsparken och korsningen. Dessutom innebär passagens lokalisering att den busshållplats som är belägen längs med Södra Vägen får en direkt koppling till kvarterets inre, vilket i sin tur gör det enklare för människor att nå Cirkus Lorensberg och Lorensbergsparken. Fortsättningsvis kan det även argumenteras för att passagen potentiellt kan bidra till att människor leds in mot kvarteret då öppningen endast ger ett visuellt ”smakprov” av vad som finns på andra sidan (Lynch 1960). Samma sak gäller för människor som rör sig in mot passagen från andra delar av kvarteret. Passagen främjar också det stråk som idag går genom kvarteret och som kopplar ihop Södra Vägen med Kungsportsavenyn, då den erbjuder en alternativ, och förhoppningsvis mer intressant, rutt. Människor som rör sig längs med detta stråk från Kungsportsavenyn in mot kvarterets mitt upptäcker inte passagen förrän de har passerat kortsidan på Lorensbergsteatern, vilket därmed kan göra att stråket upplevs som mer promenadvänligt.

RESULTAT

Det resultat som förstudie och möjlighetsstudie har mynnat ut i presenteras här genom ett antal illustrativa perspektivbilder som visar hur ett promenadvänligt Cirkus Lorensberg skulle kunna se ut efter färdigställande.

Figur 36: Perspektivbild över Cirkus Lorensberg efter färdigställande. Bilden ger en översikt av platsen och visar en stor del av den gestaltning som gjorts inom fastighetsområdets ej bebyggda delar. Vyn utgår från strax ovanför den lägre byggnaden av Elite Park Avenue Hotel.

Figur 37: Perspektiv som visar hur den nya bebyggelsen förhåller sig till Lorensbergsteatern. Genom att förskjuta de övre våningsplanen något tas mindre fokus från teaterbyggnaden, vars karaktär därmed bevaras och förstärks. Perspektivbilden visar även den siktlinje som sträcker sig mellan Renströmsparken och Lorensbergsparken, där den upprättväxande goliatpoppeln fungerar som en tydlig fokuspunkt. Vyn utgår från Johannebergsgatan.

Figur 38: Vy från de inre delarna av kvarteret i riktning mot korsningen Södra Vägen-Berzeliigatan. Passagen genom den nya bebyggelsen möjliggör för ett mer intressant promenadstråk, framförallt mellan Kungsportsavenyn och denna korsning. Då fotgängare som rör sig mot passagen endast erbjuds en begränsad visuell koppling till omgivande gaturum ökar potentiellt nyfikenheten för vad som finns på andra sidan. Här kan även ses hur förskjutningarna i de övre våningsplanen kan göra att den nya bebyggelsen upplevs som mindre överhängande mot kvarterets inre.

Figur 39: Vy från korsningen Södra Vägen-Berzeliigatan. Bilden visar bland annat hur den nya bebyggelsen förhåller sig till omgivande gaturum. Notera hur passagen genom byggnaden kopplar samman kvarterets inre delar med det övergångsställe som leder till busshållplatsen längs Södra Vägen. De rader av upprättväxande träd som är placerade längs med fasaderna hjälper till att jämna ut förhållandet mellan byggnad och gata.

Figur 40: Perspektiv i riktning mot kvarterets inre delar från passagen som går genom den nya bebyggelsen. Fotgängare som rör sig från korsningen Södra Vägen-Berzeliigatan möts främst av Lorensbergsparkens grönska med Elite Park Avenue Hotel i bakgrunden. Även i anslutning till passagen finns ingångar till olika verksamheter.

Figur 41: Den nya bostadsbebyggelsen definierar tydligt angränsande gaturum på ett liknande sätt som den omkringliggande bebyggelsen, vilket gör att den smälter in i sin omgivning. Vyn utgår från Södra Vägen i höjd med Lorensbergsparken.

Figur 42: Bottenvånin i den nya bebyggelsen ugörs av olika verksamheter som tillsammans skapar en livfull och händelserik stadsmiljö med ett stort utbud av funktioner, samtidigt som fasaderna till största del består av fönster.

DISKUSSION

I följande kapitel diskuteras resultatet som detta examensarbete har lett fram till. Sedan diskuteras även kring de metoder som har utnyttjats under arbetets gång. Diskussionsdelens syfte var främst att se tillbaka på arbetet som helhet för att på så sätt kunna identifiera positiva och negativa aspekter. Syftet var också att eventuellt lyfta fram saker som hade kunnat göras annorlunda.

Resultatdiskussion

Detta examensarbete har resulterat i ett exempel för hur den planerade bostadsbebyggelsen inom Cirkus Lorensberg skulle kunna placeras och övergripligt utformas med målet att skapa en promenadvänlig miljö på platsen. Även områdets historia och kommunens riktlinjer och vision har legat till grund för det slutgiltiga resultatet.

Ett promenadvänligt Cirkus Lorensberg och dess inverkan på människors fysiska aktivitet

Genom att utveckla Cirkus Lorensberg med promenadvänlighet i fokus bör platsen kunna bidra med att öka den mängd lättare fysisk aktivitet människor utövar i vardagen (Lo 2009; Gehl 2010). Detta innefattar främst de människor som bor inom området eller i närområdet runt Cirkus Lorensberg, men också människor som tillfälligt vistas inom och runt området. Platsen bör efter utveckling kunna uppmuntra folk till en mindre stillasittande livsstil som på sikt kan leda till bättre hälsa (Cain et al. 2014; Stamatakis et al. 2019).

Det förslag på placering och utformning av ny bebyggelse som presenteras i detta arbete utnyttjar kända principer och ingrepp, som enligt trovärdiga källor förbättrar någon aspekt av den upplevda promenadvänligheten inom urbana miljöer. Genom att implementera dessa principer i den byggda miljön inom och runt Cirkus Lorensberg, ökar sannolikheten att människor som vistas där får en högre uppskattning för platsen och dess omgivning. När människor trivs i sin omgivning ökar potentiellt angelägenheten att utforska platsen mer och därmed lägga märke till nya intressanta vyer och inslag i den urbana miljön. När denna utforskning av området sker genom en promenad bör detta kunna leda till en ökad fysisk aktivitet bland folk. Då människor i hög grad uppskattar den fysiska miljön kan det även finnas en chans att de återvänder dit vid fler tillfällen. Ju mer uppskattning folk visar för en miljö desto längre kan de troligtvis tänka sig att färdas för att besöka denna. De människor som väljer att promenera eller cykla till platsen utövar då ytterligare fysisk aktivitet. Detta skulle kunna ses som en positiv sekundäreffekt av att öka promenadvänligheten inom det aktuella området.

Då fastighetsområdet för Cirkus Lorensberg endast omfattar en liten del av ett kvarter kan det dock tänkas att effekten blir relativt subtil, sett ur ett större perspektiv. Om däremot graden av promenadvänlighet ökar för fler platser inom ett större område, exempelvis inom stadsdelen Lorensberg, kan dessa platser potentiellt tillsammans skapa en mer påtaglig effekt och därmed bidra till en mer aktiv livsstil för fler människor i staden.

Det är relativt svårt att ta reda på effekten som en ökad promenadvänlighet har på mängden fysisk aktivitet som utövas, och det kan därför bara spekuleras kring till vilken grad Cirkus Lorensberg påverkar denna aspekt. För att kunna avgöra om den utveckling av platsen som läggs fram i detta arbete faktiskt ökar mängden fysisk aktivitet, skulle ytterligare undersökningar behöva genomföras. Genom att exempelvis ställa frågor till de som bor i närområdet, alternativt direkt till folk som befinner sig på platsen, är det möjligt att få en uppfattning om hur Cirkus Lorensberg med omgivning upplevs av invånarna. Detta skulle behöva utföras under en period vid två separata tillfällen, dels innan platsen görs om och även efter utveckling, för att på så sätt kunna jämföra resultaten av de båda undersökningarna. För att få en tydligare bild av människors aktivitet inom och runt Cirkus Lorensberg skulle däremot någon typ av GPS-baserad studie behöva genomföras. Genom att utnyttja teknologi som tar hjälp av satelliter kan potentiellt ett underlag tas fram som ungefär visar vart och hur långt människor rör sig inom området, både före och efter utveckling. På så sätt skulle det vara teoretiskt möjligt att avgöra om ett promenadvänligt Cirkus Lorensberg faktiskt bidrar till att öka människors fysiska aktivitet.

Hur landskapsarkitekter kan gynnas av detta arbete

Promenadvänlighet är troligtvis ett ämne som är mycket aktuellt för landskapsarkitekter när nya stadsmiljöer utformas, då det främst fokuserar på att förbättra klimatet för fotgängare. Genom att undersöka potentiella placeringar av ny bebyggelse redan i ett mycket tidigt skede av planeringsprocessen i ett projekt kan landskapsarkitekter förhoppningsvis få en bredare kunskap om vilka förutsättningar som råder inom ett område och även hur dessa påverkas vid olika placeringar. Detta skulle sedan kunna leda till ett bättre samspel med mer givande diskussioner mellan framförallt landskapsarkitekter och husarkitekter, men även andra yrkesgrupper som är aktiva inom stadsplanering. Potentiellt kan detta resultera i att planeringsprocessen i ett projekt kan förkortas, utan att det uppstår några nya risker. På lång sikt kan vi då skapa hållbara städer som människor trivs i och uppskattar, där utformningen av utemiljön påverkar hur bebyggelsen ska placeras och se ut.

Bidrar kommunens vision till skapandet av en promenadvänlig miljö?

Promenadvänlighet är huvudämnet för detta examensarbete och har till största del styrt de val som har gjorts gällande bebyggelsens placering och utformning. Dock har det även fokuserats en del på att följa de riktlinjer som Göteborgs Stad har tagit fram för platsens och stadens utveckling, där dessa har legat till grund för några av de beslut som har tagits. Kommunen arbetar ständigt för att på bästa sätt utveckla staden och dess olika områden, för att kunna skapa miljöer som är trivsamma att bo och vistas i. Därför är det mycket viktigt att ta hänsyn till vad kommunen tycker och tänker innan en plats görs om.

Enligt Boverket (2021) är översiktsplanens syfte bland annat att hjälpa kommunen att skapa en hållbar stad och även berätta om hur den fysiska miljön ska bevaras, användas och utvecklas. Som både Gehl (2010) och Speck (2013) förespråkar finns i Göteborgs översiktsplan ett tydligt mål att skapa en stad med miljöer som människor uppskattar och trivs i, där mycket fokus ligger på att gynna den gående människan. Detta kan potentiellt leda till att vi motiveras till att röra på oss i en högre utsträckning och därmed blir mindre stillasittande, vilket i sin tur kan ge positiva effekter på vår hälsa och vårt välbefinnande (Stamatakis et al. 2019). Den fysiskt inaktiva livsstil som det moderna samhället i många fall uppmuntrar till (Chaput et al. 2011) kan möjligen även motverkas till viss del genom att urbana miljöer utformas med stor hänsyn till den gående människan. Mycket av det som nämns i Göteborgs översiktsplan, gällande hur stadens utrymmen ska förhålla sig till fotgängare, stämmer överens med vad som kännetecknar en promenadvänlig miljö (Lo 2009). Med tanke på detta bör även kommunens vision och riktlinjer kunna bidra till att öka promenadvänligheten inom området.

Något som också är värt att fundera på är hur resultatet hade sett ut om kommunens riktlinjer hade bortsetts från och enbart de promenadvänliga faktorerna hade fått styra bebyggelsens placering och utformning inom Cirkus Lorensberg. I detta fall hade då mindre hänsyn tagits till platsens förutsättningar, som exempelvis befintlig bebyggelse och historiskt viktiga inslag, vilket potentiellt hade resulterat i en urban miljö med mindre anknytning till sin omgivning. Om platsen sedan hade blivit mer eller mindre promenadvänlig är mycket svårt att avgöra, då det inte handlar om en rent kvantitativ bedömning.

Möjligheter för vidareutveckling

Jag vill påstå att det finns goda förutsättningar att arbeta vidare med resultatet som detta examensarbete har lett fram till. Med resultatet som grund skulle exempelvis ett renodlat gestaltningsförslag kunna genomföras som fokuserar på utformningen av miljön inom och runt Cirkus Lorensberg. Förslaget skulle dessutom kunna fortsätta fokusera på att skapa en promenadvänlig miljö på platsen och därmed arbeta i en annan detaljnivå än vad denna uppsats behandlar. Exempelvis med fokus på småskalighet och arbeta med gatumöblering, belysning och planteringar etc. (Ewing et al. 2016; Bereitschaft 2017).

Metoddiskussion

I följande avsnitt diskuteras kring de mest framträdande aspekterna kopplade till arbetets metoder. Här presenteras några av de tankegångar som uppkommit både under resans gång och i arbetets slutskede, gällande sådant som har fungerat bra och om något hade kunnat göras annorlunda.

Möjlighetsstudie genom en utslagsprocess

Den möjlighetsstudie som detta examensarbete presenterar består till stor del av en utslagsprocess (Smith 1943). Målet med utslagsprocessen var att ta fram ett specifikt exempel på hur bostadsbebyggelsen inom Cirkus Lorensberg kan placeras och övergripligt utformas för att skapa en promenadvänlig miljö på platsen. För att nå fram till detta sammanställdes först en stor mängd potentiella byggnadsplaceringar som sedan analyserades och jämfördes baserat på ett antal kontrollfrågor, för att på så sätt ta reda på hur väl varje placering passade in i omgivningen och därmed gynnade den upplevda promenadvänligheten inom området. Detta gjordes i flera olika steg där enbart de mest lämpliga byggnadsplaceringarna undersöktes vidare. Utslagsprocessen resulterade i en byggnadsplacering som enligt de sammanställda kontrollfrågorna ansågs vara mest lämplig att tillämpa inom fastighetsområdet och arbeta vidare med.

Möjlighetsstudien hade säkerligen kunnat genomföras på många olika sätt. Något som är positivt med en utslagsprocess är att relativt många potentiella lösningar undersöks och att de även jämförs med varandra vilket ökar möjligheten att hitta en lämplig byggnadsplacering. Dessutom kan det argumenteras för att metoden också lyfter fram andra potentiella lösningar som skulle kunna undersökas närmare, även om de inte har ansetts vara tillräckligt lämpliga i just detta arbete. Dock finns det även vissa begränsningar i att använda sig av en utslagsprocess. Exempelvis är det initiala urvalet av tänkbara byggnadsplaceringar starkt beroende på de källor som inspirationen hämtas från. Om helt andra källor hade utnyttjats i detta syfte skulle resultatet av utslagsprocessen i detta examensarbete möjligtvis se något annorlunda ut.

Anpassningsmöjlighet i andra projekt

De metoder och delmetoder som har använts i detta arbete och den övergripande process som dessa metoder tillsammans skapar tror jag absolut kan tillämpas i liknande projekt med andra förutsättningar. När det gäller landskapsarkitektur kan potentiellt den grundläggande arbetsgången även utnyttjas i projekt som inte involverar just anläggning av bebyggelse, som exempelvis placeringen av en ny park eller utvecklingen av en bostadsgård. Det handlar till stor del om att försöka se till de förutsättningar som råder inom ett område och vilka aspekter som är viktiga att ta hänsyn till, vilket jag tror kan anpassas till en stor variation av olika projekt som skulle kunna gynnas av en ökad promenadvänlighet. Det kan tänkas att arbetsgången till stor del även kan tillämpas inom projekt som behandlar mer rurala miljöer, dock kan det då finnas en risk att parametrarna för vad som gör en miljö promenadvänlig förändras något då promenadvänlighet, av min egen erfarenhet att döma, oftast berör stadsmiljöer.

Teori eller gestaltning?

Förutom ett par illustrativa inslag är detta examensarbete till största del teoretiskt. Samma projekt hade säkerligen kunnat genomföras som ett renodlat gestaltningsförslag där mer fokus legat på att använda skisser som undersökningsmetod och att arbeta fram olika koncept anpassade till platsen. Fördelen med att genomföra projektet som ett gestaltningsförslag är att detta potentiellt skulle kunna ge en tydligare och mer genomarbetad bild av platsens utveckling och hur den kan se ut inom en snar framtid. Dock tror jag att grunden till arbetet, i detta fall förstudien, riskerar att bli lite mindre omfattande i ett gestaltande arbete till skillnad från ett arbete av en mer teoretisk karaktär. Dessutom anser jag att det ämne som uppsatsen behandlar, nämligen bebyggelsens placering och övergripande utformning, lämpar sig något bättre i en teoretisk uppsats då det fokuserar på en så pass specifik del av platsens utveckling.

Ställningstagande till källmaterial

Överlag anses det källmaterial som har använts i detta examensarbete vara pålitligt och trovärdigt. Det har till stor del bestått av vetenskapliga artiklar som någon gång har publicerats i olika tidskrifter. De böcker som har utnyttjats känns också generellt pålitliga, då de ofta är skrivna av erkända författare som verkar inom arbetsområden för arkitektur eller design. Vidare har en mängd kommunala dokument använts där innehållet säkerligen har kontrollerats av personer med stor erfarenhet av stadsplanering och stadsutveckling. De mindre pålitliga källorna som har nyttjats i denna uppsats är de som har legat till grund för Cirkus Lorensbergs historiska bakgrund, där merparten av källmaterialet utgörs av hemsidor som har sökts upp på internet. Dock anser jag att användandet av denna typ av källor har varit berättigat i detta fall, då den historiska bakgrunden enbart utgör en liten del av uppsatsen och inte heller den mest essentiella del som arbetet bygger på.

Den kritik jag kan rikta mot mina val av källor så här i efterhand faller framförallt på de källor som har utnyttjats för att ta fram information om promenadvänliga faktorer. En del av dessa källor är något föråldrade där informationen och tankesättet inom ämnet potentiellt kan ha förändrats genom åren. Detta innebär nödvändigtvis inte att informationen är felaktig eller inte längre är aktuell, utan snarare att vissa kunskapsluckor som tidigare kan ha funnits har fyllts genom nya undersökningar och modernare forskning. Dessutom kan åsikterna till viss del ha förändrats för vad vi människor anser är en promenadvänlig miljö. Vidare kan det även påstås att de källor som har legat till grund för framtagandet av promenadvänliga faktorer är lite för få. Arbetets resultat och dess trovärdighet skulle potentiellt ha gynnats om jag använt mig av fler källor inom detta område.

Vidare går det att konstatera att många av de källor som idag finns tillgängliga och som behandlar promenadvänlighet ofta baseras på texter skrivna av några få mycket kända författare, som exempelvis Jane Jacobs, Kevin Lynch, Gordon Cullen och även Jan Gehls tidigare verk. Av min egen erfarenhet att döma anses dessa författare och deras verk i många fall vara en självklar utgångspunkt för läran om modern stadsutveckling och stadsplanering. Jag kan tänka mig att det ofta tas för givet att dessa texter symboliserar vad som är korrekt och att det därför är oerhört enkelt att grunda sina egna åsikter i dem. Potentiellt skulle texterna därmed behöva kritiskt granskas, för att på så sätt reda ut om det som står skrivet fortfarande bör ses som den definitiva normen.

Något som jag saknade när jag sökte efter källmaterial i arbetets tidigare skede var studier och undersökningar vars huvudfokus ligger på kopplingen mellan bebyggelse och promenadvänlighet. I princip all den information om promenadvänliga faktorer som har använts i detta examensarbete har hittats i källor som behandlar andra aspekter kopplade till promenadvänlighet, alternativt promenadvänlighet ur ett generell perspektiv. Jag skulle därför gärna se att det genomförs fler studier som huvudsakligen fokuserar på hur bebyggelsen påverkar den upplevda promenadvänligheten i urban miljö.

Förtydligande av resultat med hjälp av illustrationer och 3d-modell

Resultatet som detta examensarbete har mynnat ut i presenteras med hjälp av diverse illustrationer och perspektivbilder. Illustrationerna föreställde en abstrakt bild av fastighetsområdet och dess kvarter med omgivning, och användes främst i möjlighetsstudiens första del där olika byggnadstypologier undersöktes. Perspektivbilderna skapades med hjälp av en 3d-modell som utnyttjades när den slutgiltiga byggnadstypologin analyserades och justerades efter tillämpning inom Cirkus Lorensberg.

Både illustrationer och modell har varit till mycket stor hjälp när platsen har undersökts i olika avseenden. Dessa grafiska hjälpmedel har potentiellt inte enbart underlättat för min egen process, utan har förhoppningsvis även bidragit till att läsaren har kunnat greppa arbetet på ett bra sätt och därmed kunnat följa den röda tråden genom hela uppsatsen. Just 3d-modellen har varit speciellt tacksam att arbeta i då jag har fått en direkt feedback på de förändringar eller ingrepp som har genomförts.

Förutom att detta har sparat mycket tid då resultatet av olika justeringar har kunnat ses omedelbart, har modellen troligtvis även bidragit till en högre kvalitet på arbetet som helhet. Självklart hade det varit fullt möjligt att genomföra arbetet med enbart text, men förmodligen skulle det då funnits en risk att tydligheten minskat något.

Vikten av att inventera och analysera en plats

Genom att göra en inventering och analys av platsen och dess omgivning fick jag en bredare förståelse för området och de förutsättningar som råder där idag. Det har varit till mycket stor hjälp att lära känna Cirkus Lorensberg, exempelvis genom platsbesök, dels ur ett helhetsperspektiv, men också mer i detalj. Dessa undersökningar har lett fram till att jag har kunnat identifiera vissa aspekter som annars kunde ha missats. Ett exempel på detta är den siktlinje som sträcker sig längs med Johannebergsgatan, mellan Renströmsparken och Lorensbergsparken. Denna siktlinje upptäcktes initialt vid det platsbesök som genomfördes den 24 februari. Ett annat exempel är det övergångsställe som kopplar ihop Cirkus Lorensberg med busshållplatsen längs Södra Vägen.

Detaljnivå

Detaljnivån som detta examensarbete arbetar inom benämns byggnadsskala. Så här i efterhand anses denna detaljnivå fortfarande vara lämplig för uppsatsens karaktär och innehåll. Den valda detaljnivån har varit tillräckligt begränsad och har därmed gjort det möjligt att hålla arbetet inom den bestämda tidsramen på runt 20 veckor. Om begränsningarna skulle varit färre hade det potentiellt funnits en risk att arbetet blivit allt för omfattande.

Avslutande tankar

Under arbetets gång och även efter färdigställande har nya tankar och frågor uppstått. Som tidigare nämnts i diskussionen har den kanske mest återkommande frågeställningen varit hur resultatet hade sett ut vid ett renodlat gestaltningsförslag. Processen skulle då ha inneburit framtagandet av olika koncept som sedan mynnade ut i ett slutgiltigt förslag över platsen. Med tanke på områdets historiska bakgrund skulle det troligtvis finnas mycket att basera dessa koncept på.

Det hade även varit intressant att genomföra en solstudie inom området eftersom sol- och skuggförhållanden är något som inte behandlas i denna uppsats. En solstudie är ett effektivt och relativt enkelt sätt att ta reda på vilka ytor som utsätts för mycket sol och vilka som ofta skuggas. Studien skulle exempelvis kunna baseras på resultatet som examensarbetet har lett fram till, där platsen undersöks i detta syfte med den slutgiltiga bebyggelsen tillämpad. Alternativt att det görs en solstudie med de fyra valda typologivarianterna anpassade till platsen, för att på så sätt kunna jämföra dessa emellan. Detta skulle potentiellt kunna leda till att andra, intressanta infallsvinklar upptäcks när ny information lyfts fram.

Något som inte tas upp i detta arbete är de biologiska och ekologiska aspekterna inom området, exempelvis ekosystemtjänster och biologisk mångfald med flera. I dokumentet *Grönstrategi för en tät och grön stad* (Göteborgs Stad 2014) sätter Göteborgs Stad upp två huvudmål för stadens gröna karaktär, där ett av dessa beskriver hur Göteborg ska ha ett rikt djur- och växtliv där ekosystemtjänsterna tas tillvara på. Då de gröna värdena i staden tycks vara viktiga för kommunen att bevara och förstärka hade det varit intressant att undersöka Cirkus Lorensberg ur ett biologiskt/ekologiskt perspektiv. Potentiellt skulle detta kunna leda till att Lorensbergsparken då identifieras som en ännu mer värdefull del av området.

Vid framtagandet av information om platsens historia väcktes en nyfikenhet att ta reda på mer om områdets bakgrund. Den historiska undersökning som genomfördes i detta arbete var relativt överskådlig då syftet enbart var att få en lite bättre bild av vad som präglat området genom åren. Här skulle jag gärna vilja veta mer om platsen genom att göra en djupdykning med fokus på det historiska.

En tanke som har dykt upp under slutskedet av detta examensarbete är hur Cirkus Lorensberg faktiskt kommer att se ut om ett antal år när området väl har genomgått en förändring, och även hur promenadvänligt det då upplevs vara. Går det att finna vissa likheter mellan den faktiska utformningen på platsen och resultatet i detta arbete? Har ett liknande resultat uppnåtts med hjälp av andra tillvägagångssätt än vad som presenteras här? En jämförelse mellan verkligheten och mitt eget resultat skulle vara spännande att genomföra i framtiden.

Avslutningsvis kan jag konstatera att det har varit mycket lärorikt att bygga vidare på mina kunskaper om promenadvänlighet och fysisk aktivitet i urbana miljöer, vilket är något jag tar med mig ut i arbetslivet och förhoppningsvis kommer att ha nytta av i framtida projekt.

Niklas Karlzén, Uppsala 2021

REFERENSER

a+t research group (2017). 50 Urban Blocks (flash cards). Vitoria-Gasteiz: a+t architecture publishers. (Density Series)

Arzu, D., Tuzun, E.H. & Eker, L. (2006). Perceived Barriers to Physical Activity in University Students. Journal of Sports Science & Medicine, 5 (4), 615–620. https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3861763/ [2021-01-27]

Bereitschaft, B. (2017). Equity in Microscale Urban Design and Walkability: A Photographic Survey of Six Pittsburgh Streetscapes. Sustainability, 9 (7), 1233. https://doi.org/10.3390/su9071233

Bertuol, C., Tozetto, W.R., Streb, A.R. & Duca, G.F.D. (2021). Combined relationship of physical inactivity and sedentary behavior with the prevalence of noncommunicable chronic diseases: data from 52,675 Brazilian adults and elderly. European Journal of Sport Science, 0 (ja), 1–28. https://doi.org/10.1080/17461391.2021.1880646

Boverket (2021). Översiktsplanens nytta och funktion. Boverket. https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/planering/oversiktsplan/oversiktsplanen/nytta/ [2021-06-05]

Børrud, E. (2009). Bymorfologi som kunnskapsgrunnlag for planlegging og planforskning. 8

Cain, K., Millstein, R., Sallis, J., Conway, T., Gavand, K., Frank, L., Saelens, B., Geremia, C., Chapman, J., Adams, M., Glanz, K. & King, A. (2014). Contribution of Streetscape Audits to Explanation of Physical Activity in Four Age Groups Based on the Microscale Audit of Pedestrian Streetscapes (MAPS). Social science & medicine (1982), 116C, 82–92. https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2014.06.042

Chaput, J.-P., Klingenberg, L., Astrup, A. & Sjödin, A.M. (2011). Modern sedentary activities promote overconsumption of food in our current obesogenic environment. Obesity Reviews, 12 (5), e12–e20. https://doi.org/10.1111/j.1467-789X.2010.00772.x

Chiesura, A. (2004). The role of urban parks for the sustainable city. Landscape and Urban Planning, 68 (1), 129–138. https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2003.08.003

Elite Hotels of Sweden (2021). Varmt välkommen till Elite Hotels. https://www.elite.se/ [2021-03-05]

Ewing, R., Hajrasouliha, A., Neckerman, K.M., Purciel-Hill, M. & Greene, W. (2016). Streetscape Features Related to Pedestrian Activity. Journal of Planning Education and Research, 36 (1), 5–15. https://doi.org/10.1177/0739456X15591585

Ewing, R. & Handy, S. (2009). Measuring the Unmeasurable: Urban Design Qualities Related to Walkability. Journal of Urban Design, 14 (1), 65–84. https://doi.org/10.1080/13574800802451155

Ewing, R., Handy, S., Brownson, R.C., Clemente, O. & Winston, E. (2006). Identifying and Measuring Urban Design Qualities Related to Walkability. Journal of Physical Activity and Health, 3 (s1), S223–S240. https://doi.org/10.1123/jpah.3.s1.s223

Firley, E. & Stahl, C. (2009). The Urban Housing Handbook. Wiley.

Gehl, J. (2010). Cities for people. Washington (DC); Covelo; London: Island Press.

Göteborgs Stad (2005). Program för Lorensbergsparken. Stadsbyggnadskontoret Göteborgs Stad.

Göteborgs Stad (2014). Göteborg - Grönstrategi för en tät och grön stad. Park och naturnämnden Göteborgs Stad.

Göteborgs Stad (2016). Markanvisningsannons - Nu markanvisar Göteborgs Stad Cirkus Lorensberg. Fastighetskontoret Göteborgs Stad.

Göteborgs Stad (2021). Heden – Stadsutveckling Göteborg – Göteborgs Stad. https://stadsutveckling.goteborg.se/projekt/heden/ [2021-03-08]

Göteborgs Stad (2009c). Detaljplan för Stadsbiblioteket, Park Avenue Hotel, Lorensbergsteatern m.fl. Stadsbyggnadskontoret Göteborgs Stad.

Göteborgs Stad (2009a). Översiktsplan för Göteborg Del 1. Stadsbyggnadskontoret Göteborgs Stad.

Göteborgs Stad (2009b). Översiktsplan för Göteborg Del 3. Stadsbyggnadskontoret Göteborgs Stad.

Göteborgs Stadsmuseum (2021). Göteborgs Historiska Museums bildsamling. https://samlingar.goteborgsstadsmuseum.se/carlotta/web

Higab (2015). Lorensbergsteatern | Higab. https://www.higab.se/fastigheter/lorensbergsteatern/ [2021-03-05]

Higab (2015). Om Higab | Higab. https://www.higab.se/om-higab/ [2021-03-05]

Hofstrand, D. (2020). What is a Possibility Study? Iowa State University Extension and Outreach.

Jacobs, J. (1961). The Death and Life of Great American Cities. New York: Random House.

Jung, H., Lee, S., Kim, H.S. & Lee, J.S. (2017). Does improving the physical street environment create satisfactory and active streets? Evidence from Seoul's Design Street Project. Transportation Research Part D: Transport and Environment, 50, 269–279. https://doi.org/10.1016/j.trd.2016.11.013

Knapskog, M., Hagen, O.H., Tennoy, A. & Rynning, M.K. (2019). Exploring ways of measuring walkability. I: Antoniou, C., Busch, F., Moeckel, R., Wulfhorst, G., & Pfertner, M. (red.) Urban Mobility - Shaping the Future Together. Amsterdam: Elsevier Science Bv, 264–282. https://doi.org/10.1016/j.trpro.2019.09.047

Kropf, K. (2018). The Handbook of Urban Morphology. Somerset, UNITED KINGDOM: John Wiley & Sons, Incorporated. http://ebookcentral.proquest.com/lib/slub-ebooks/detail.action?docID=5092727 [2021-02-17]

Lekebergs Kommun (2016). Möjlighetsstudie om snabbtågsförbindelse Oslo – Stockholm genom fem kommuner. Lekebergs Kommun. [2021-02-04]

LINK Arkitektur (2021). Stadsbiblioteket Göteborg. http://www.linkarkitektur.com/se/Projekt/Stadsbiblioteket-Goeteborg [2021-02-03]

Lo, R.H. (2009). Walkability: what is it? Journal of Urbanism: International Research on Placemaking and Urban Sustainability, 2 (2), 145–166. https://doi.org/10.1080/17549170903092867

Lorensbergsteatern (2015). Teaterns historia | Lorensbergsteatern. https://lorensbergsteatern.se/100 [2021-02-03]

Lynch, K. (1960). The image of the city. Cambridge, Mass.: MIT PRESS.

Nordh, H. (2010). Restorative components of small urban parks = Restituerende komponenter i små urbane parker. Norwegian University of Life Sciences, Department of Landscape Architecture and Spatial Planning.

Oliveira, V. (red.) (2018). Teaching Urban Morphology. Cham: Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-76126-8

Oreskovic, N., Roth, P., Lanyi, S., Dido, C., Shepherd, K., Nelson, K. & Bar, M. (2014). Attributes of form in the built environment that influence perceived walkability. Journal of architectural and planning research, 313, 3–219

Saelens, B.E. & Handy, S.L. (2008). Built Environment Correlates of Walking: A Review. Medicine and science in sports and exercise, 40 (7 Suppl), S550–S566. https://doi.org/10.1249/MSS.0b013e31817c67a4

Salam, D.A., Raof, B.Y. & Bahaadin, S.D. (2020). Promoting Walkability in Streets: Analytical Study of Salem Street, Sulaimani, Iraq. Kurdistan Journal of Applied Research, 5 (1), 77–95. https://doi.org/10.24017/science.2020.1.6

Serneke & Göteborgs Stad (2020). Inbjudan till prekvalificering parallellt uppdrag - Underlag för ny detaljplan och utveckling av Cirkus Lorensberg. Serneke.

Singh, R. (2016). Factors Affecting Walkability of Neighborhoods. Procedia - Social and Behavioral Sciences, 216, 643–654. https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.12.048

Smith, M. (1943). The Method of Elimination in Scientific Study. Philosophy of Science, 10 (4), 250–254. https://www.jstor.org/stable/184270 [2021-04-05]

Speck, J. (2013). Walkable City - How downtown can save America, one step at a time. 1. uppl. New York: North Point Press.

Stadshem (2021). Lorensberg. Stadshem. https://www.stadshem.se/omrade/lorensberg/ [2021-02-01]

Stamatakis, E., Gale, J., Bauman, A., Ekelund, U., Hamer, M. & Ding, D. (2019). Sitting Time, Physical Activity, and Risk of Mortality in Adults. Journal of the American College of Cardiology, 73 (16), 2062–2072. https://doi.org/10.1016/j.jacc.2019.02.031

Stockholms Stad (2019). Definition ljus BTA. Exploateringskontoret Stockholms Stad.

Strandner, L. & Wall, B. (2008). Lorensbergs Cirkus 1884-1969 och andra maneger i Göteborg. Klädesholmen: Sagt & gjort.

United Nations (2015-12-14). Population. https://www.un.org/en/sections/issues-depth/population/ [2021-02-19]

United Nations (2018). The World's Cities in 2018. UN. https://doi.org/10.18356/8519891f-en

Zurovac, G. (2020). Urban tissue transformation under the densification policy: FormAkademisk - forskningstidsskrift for design og designdidaktikk, 13 (1). https://doi.org/10.7577/formakademisk.2605